

TOBIAS

Tidsskrift for arkiv og oslohistorie

1/2007

Oslo byarkiv

Minner for framtiden

Forsidefoto: UTSIKT OVER BYEN. Fra Ekebergskrenten mot Gamlebyen en gang på 1950-tallet. Dyvekes bro midt i bildet, Grefsenkollen bak til høyre. Fotograf ukjent

TOBIAS

Tidsskrift for arkiv og oslohistorie

Oslo byarkiv

Besøksadresse: Maridalsveien 3

Postadresse: Kultur- og idrettsetaten (KIE),

Byarkivet, Pb 1453 Vika, 0116 Oslo

Telefon: 02 180 / 23 46 03 50

Telefaks: 23 46 03 01

E-post: postmottak@kie.oslo.kommune.no

Internett: www.byarkivet.oslo.kommune.no

Lesesal

mandag-fredag 9-15

torsdag 12-18 (1/5-31/8: 12-15)

Redaksjon

Bård Alsvik (redaktør)

Anne Marit Noraker (utforming)

Morten Brøten

Torgrim Hegdal

Gro Røde

Anette Walmann

ISSN 0804-2454

Opplag: 3000

16. årgang

Trykk: Grimshei trykkeri AS

Vi tar vare på minnene!

Spor! Jeg fulgte «Kjøkkenveien» til Kobberhaugen en ettermiddag i vinter. Det snødde og marka ble tullet inn i vinterdrakt. Mot meg på stien hadde en firbeint sværing vandret i retning byen, kanskje på jakt etter bedre beite. Mine spor krysset dens, som snart ikke lenger var synlig etter hvert som snødrivet ble tettere. Mens minnene om elgen som gikk her før det begynte å snø, sakte ble visket ut, ble mine tydelige avtrykk, lik hvite avstøpninger i gips! Men ikke lenge! Konturene av to føtter, på vei til Kobberhaugen, kunne ennå sees morgenen etter, tenkte jeg, men skonommer 43 og «VIKING», som sto risset inn i gummisålene, forsvant nesten like raskt som avtrykket ble satt.

Spor! Vi setter alle spor etter oss på vår vandring gjennom livet. Det er imidlertid ikke gitt at våre menneskelige avtrykk er synlige for den som følger etter oss. Av og til har vi behov for å følge spor av oss selv. Med en eller annen problemstilling vandrer vi ut i landskapet og prøver å trække opp stier

vi har gått før, men uten godt synlige spor, må stifinningen overlates til hukommelsen, noe som raskt kan lede oss ut på gale veier.

Etter hvert som samfunnet har utviklet seg, har stiene blitt flere. Veiene flettes inn i hverandre til et virvar av stier. Elektronikk byr på særlige utfordringer. Sporene etter oss ute i det store Cyberrom, er så overveldende mange og så gode, at vi lett kan gjøre rekonstruksjoner av våre turer på nettet. Men kan vi det om ti år?

Dette nummeret av Tobias forklarer viktigheten av den rollen arkivene har – for å bevare sporene etter oss. Det er ingen selvfølge at dette arbeidet blir gjort, men det er en allmenn forståelse at det offentlige må gjøre denne jobben. Men etter hvert som sporene blir flere, og stiene mer innfløkte, byr jobben med å ta vare på minnene på stadig større utfordringer. Vi i Oslo byarkiv er rede til å gå løs på de oppgavene som venter oss!

Bård Alsvik
redaktør

INNHold

4 INFORMATION OVERLOAD?

12 BYENS ELDSTE ARKIVER

20 Å VELGE PÅ VEGNE AV FRAMTIDEN

28 KOMMUNEN SOM FOTOGRAF

32 Å GI ET BILDE I FILM - EN KINODIREKTØRS STORE PLAN

HENSIKTEN MED ARKIV: Å skape og bevare arkiver koster samfunnet store summer. Mange spør med at kloden i det lange løp vil bli et eneste stort papirdepot, og også elektroniske arkiver er ressurskrevende å bevare. Trenger vi egentlig arkiver? Kan vi ikke i stedet basere oss på bøker og på Internett?

Information overload?

TEKST Morten Brøten

Samfunnet flyter over av informasjon og Internett danner nærmest en ubegrenset kilde til kunnskap. Denne utviklingen er for det meste positiv, men informasjons-samfunnet har også en skyggeside. I boka «Future Shock» av Alvin Toffler (1970) ble begrepet «Information overload» eller «informasjonsoverbelastning» benyttet for første gang. Begrepet refererer til en tilstand hvor man har for mye informasjon tilgjengelig når en beslutning skal tas. New Scientist Magazine refererte sågar i 2005 til forskning som viste at for mye informasjon reduserte en arbeidstakers IQ mer enn bruk av marihuana!

Det bor en arkivar i oss alle

Informasjonsflommen har ikke bare nådd arbeidsplassene, men også de tusen hjem. I den private sfære er vi alle arkivarer, noen i større grad enn andre kanskje, men alle kjenner seg igjen i hverdagssysler som for eksempel arkivering av betalte regninger, fødselsattest, vitnemål og kontrakter, systematisering og lagring av private foto, arkivering av viktig e-post etc. Det er flere årsaker til at vi tar vare på disse tingene. En grunn kan være at vi trenger bevis for at vi har kjøpt eller solgt noe, eller at vi ønsker at våre etterkommere skal ha tilgang til et fotoalbum. Noe tar vi vare på med evigheten som perspektiv, andre ting kaster vi etter hvert som informasjonen blir uaktuell eller mister sin verdi. Den ny-

este informasjonen beholder vi kanskje i hylla, den eldste setter vi bort på loftet.

Til kilden!

Et arkiv består av dokumenter som mottas eller produseres som ledd i en virksomhet, virksomheten kan være privat eller offentlig. Dokumentene kjenne- tegnes, og skiller seg fra andre kilder, ved at de er skriftlige førstehåndskilder. Arkivdokumenter gir oss vanligvis inn- syn i hva fortelleren så eller hørte med sine egne øyne og ører.

Hva om vi kun bevarte litteratur, artikler og internettsider? Slike tekster vil i så fall være preget av samtidens tolkninger, tabuer, tenkesett og motiver. Enhver skribent utelater og legger til. Vi ser det gang på gang: Når vi går til originalkildene som litteratur, artikler og internettsider bygger på, dukker nye nyanser av historien opp. I en tid hvor informasjon nærmest fungerer som et dominospill, ved at den ene publikasjo- nen baserer seg på tekst fra den andre, den andre på den tredje, kan man til slutt begynne å lure på hva som var den opprinnelige teksten og hva som er fakta. Da bør man søke til primærkildene og til arkivene.

Det unike ved arkivdokumenter er nettopp at de er unike. Et dokument i originalform finnes vanligvis bare ett sted, hos én arkivskaper, i motsetning til for eksempel en bok som finnes i mange eksemplarer. Alle som har hatt mulig-

heten til det, vet at det å holde i hånden og tyde et flere hundre år gammelt originalt håndskrevet dokument – som det kun finnes ett eksemplar av – gir en spesiell og nesten ydmyk følelse av å komme i nærkontakt med historien.

Det er en lang tradisjon for å holde arkiver i Norge. Allerede på 1100-tallet foregikk det systematisk arkivdanning hos makthaverne. I dag er alle offentlige organer, som til sammen sysselsetter rundt tretti prosent av arbeidsstokken i Norge, pålagt å holde arkiver i henhold til arkivloven av 1992. Lovens uttalte formål er å sikre for ettertida arkiver med tilstrekkelig kulturell eller forskningsmessig verdi, og arkiver som inneholder rettslig eller viktig forvaltningsmessig dokumentasjon. Aldri tidligere har vi skapt så store dokumentmengder, og aldri har kravene til arkivdanning og bevaring vært strengere og mer detaljerte enn de er i dag.

Behovet for rettslig dokumentasjon

«*Quod non est in actis, non est in mundo*» het det i henhold til gammel romersk lov: «*Det som ikke finnes i arkivet, eksisterer ikke*». Det er vel kanskje å dra det vel langt i dag, men utsagnet har fortsatt en kjerne av sannhet i seg. Faktisk finner vi i dag et lignende prinsipp i USA i de såkalte «SOX»-reglene. SOX har kommet i kjølvannet av blant annet Enron-skandalen og stiller strenge krav til hvordan en virksomhet skal dokumentere at pålagte regler og lover er blitt fulgt. Her er grunnregelen at «det som ikke er dokumentert, er ikke gjort».

For offentlige virksomheter fungerer arkivet som en uvurderlig informasjon- og kunnskapsbank i den daglige saksbehandlingen. Arkivdokumenter brukes for å dokumentere hva som er gjort i forhold til andre virksomheter og personer: Hva sa vi egentlig i den saken? I en rettstvist kan arkivene være helt avgjørende som bevismateriale. Dette er det vi kaller arkivenes *primærfunksjon*, den opprinnelige grunnen til at vi danner arkiv.

Gode arkiv- og dokumentbehandlingsrutiner bidrar til en effektiv og god saksbehandling. For en del offentlige organer kan arkivet dessuten inneholde informasjon som gir fortrinn i forhold til konkurrerende virksomheter. For eksempel har NRK et fortrinn fordi de har produsert programmer lenge. I våre dager, hvor det offentlige må konkurrere med private aktører, kan dette være nyttig å merke seg.

Arkiv danner en av hjørnesteinene i et velfungerende demokrati. For at de som blir styrt skal kunne drive kontroll med dem som styrer, må beslutninger og prosesser være dokumentert. Dernest må selvsagt selve dokumentasjonen være tilgjengelig for innsyn. Uten denne dokumentasjonen og tilgangen til den for folk flest, vil maktmisbruk, korrupsjon, feilbehandling og overgrep bli vanskeligere å avsløre og dermed oftere også kunne forekomme. Det handler om mitt og ditt rettsvern: Fikk jeg den skolegangen jeg hadde krav på? Fikk jeg riktig behandling ved sykehuset jeg var innlagt?

«New Scientist Magazine refererte sågar i 2005 til forskning som viste at for mye informasjon reduserte en arbeidstakers IQ mer enn bruk av marihuana!»

I Oslo og i Bergen har saken med mis-handlingen av barn på barnehjem på femtitallet og fremover, vist behovet for å finne tilbake til skriftlig dokumentasjon. De skadelidende har fått økonomisk oppreisning fra begge kommuner. Saken avslørte samtidig mangelfulle arkivrutiner både i Oslo og i Bergen i denne perioden, i hvert fall i forhold til våre dagers standard. Dårlige arkivrutiner har gjort det vanskelig å finne frem til relevant dokumentasjon i ettertid.

Innsyn og offentlighet

En stor del av Oslo byarkivs brukere leter nettopp etter såkalt rettighetsdokumentasjon. Folk ønsker å få vite hva som er skjedd med dem i oppveksten, og er i økende grad oppmerksomme på sine rettigheter og de erstatningsmuligheter som finnes. Dette gjelder spesielt i forhold til barnevern, opplæring på skole og i PP-tjenesten. Byarkivet bistår også kommunens ansatte og tidligere ansatte med å finne dokumentasjon på tjenesteansiennitet, for å sikre at de får den pensjonen de har krav på. Totalt har forespørsler til Byarkivet om innsyn økt med hele 73 % bare siden 2002.

Norge fikk sin offentlighetslov i 1970. Lovens hovedprinsipper at forvaltningens saksdokumenter er offentlige med mindre det finnes unntak i lov eller i medhold av lov. I praksis betyr dette at hvem som helst kan be om å få se en sak. En ny offentlighetslov ble vedtatt i fjor, og vil trolig trå i kraft i 2008. Hensikten med den nye loven er blant annet å gjøre forvaltningen åpnere enn den er i dag.

Postjournalen er sentral i forhold til publikums mulighet til å identifisere og gjøre seg kjent med offentlige dokumenter. De fleste offentlige organer – også Oslo kommunes virksomheter – har i dag journalene sine liggende ute på Internett. Dette gjør tilgangen til offentlige dokumenter langt bedre for folk flest, uansett hvor man måtte befinne seg i verden. På Oslo kommunes nettsider kan man, i tillegg til å lese postjournalene, også be om innsyn og få offentlige saksdokumenter oversendt per e-post.

Arkiv og diktaturer

Tenk deg et Norge hvor forvaltningen ikke skaper dokumentasjon eller hvor den systematisk blir tilintetgjort og kassert for å fjerne spor, hvor ingen kan kikke byråkrater og politikere etter i kortene, hvor alle avgjørelser blir holdt hemmelig for befolkningen. Dette er velkjente karakteristikk på diktaturer og er dessverre fortsatt en realitet i mange land.

Et klassisk eksempel er den belgiske kong Leopold II's terrorvelde i Kongo på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Millioner av svarte ble solgt som slaver, torturert og drept. I 1908 måtte Leopold overgi sitt personlige styre og uttalte samtidig at «*jeg vil gi dem mitt Kongo, men de har ingen rett til å vite hva jeg gjorde der*». Leopold ga derfor direkte ordre om at statsarkivene i Kongo skulle settes fyr på og destrueres. I åtte dager varte brenningen. Andre arkiver ble også ødelagt. Heldigvis ble materialet etter den såkalte granskningskommisjonen av

SAMMENSTILLING AV KILDER. Oslo byarkiv har mer enn en halv million fotografier. Fotografiene kan dokumentere historien på måter øvrig arkivmateriale ikke kan. Sammenstiller man fotografier med annet arkivmateriale, blir vårt bilde av fortida enda tydeligere. Christiania torv rundt forrige århundreskifte og i dag. Fotografer: til venstre: P. Væring, fra arkivet etter Finne-Grønn, til høyre: Bård Alsvik.

«Tenk deg et Norge hvor forvaltningen ikke skaper dokumentasjon eller hvor den systematisk blir tilintetgjort og kassert for å fjerne spor.»

«I en verden som er flyktig og i stadig endring, trenger vi derfor et «lim» i tilværelsen. Historie, og dermed arkiv, er et slikt lim.»

1906 bevart. Forskere fikk imidlertid ikke tilgang til dette materialet før på midten av 1980-tallet, etter mange års kamp mot den belgiske stat. I arkivene etter granskningskommisjonen, kunne man finne spor etter grufulle handlinger og systematiske overgrep mot befolkningen i Kongo, som kanskje ellers aldri ville ha blitt kjent for verden.

Kulturarv, forskning og identitet

Vi mennesker trenger å plassere oss selv i en større sammenheng, føle at vi er en del av en slags kontinuitet. I en verden som er flyktig og i stadig endring, trenger vi derfor et «lim» i tilværelsen. Historie, og dermed arkiv, er et slikt lim. Arkivene kan fungere som samfunnets minne og hukommelse, som et anker i fortida. Dette gjelder både den hyggelige og oppbyggende delen av historien og den mørke og destruktive – som i Kongo eller i Nazi-Tyskland. Arkivene kan hjelpe oss å huske, og kanskje bidra til å hindre at slike grufullheter skjer igjen.

Mange arkiver bevares med evigheten som perspektiv. Dette fordi materialet har en verdi utover å være dokumentasjon for arkivskaper: Det kan fortelle om arkivskapers funksjon og virke, eller noe om samfunnet og personer forøvrig. Dette er arkivenes sekundærfunksjon. Mange har for eksempel stort personlig utbytte av å

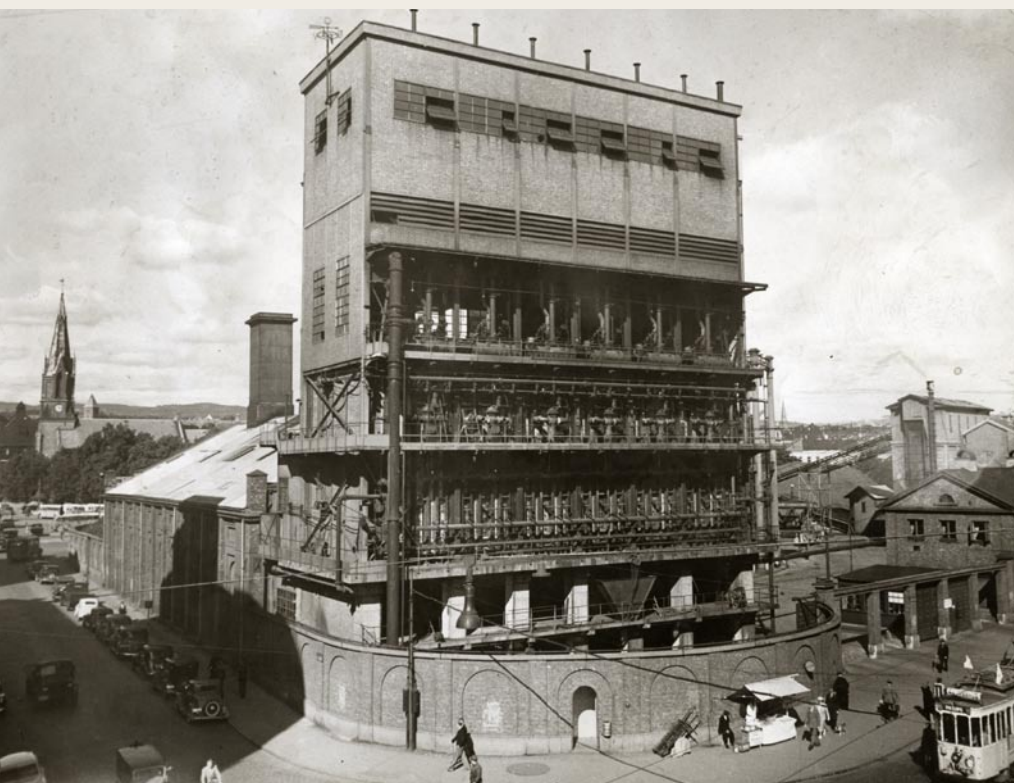
drive slektsgransking og finne tilbake til forfedrene sine. Interessen for slektsgransking er økende, spesielt blant de yngre. Sosialantropolog Anne Kathrine Larsen sier at både vi selv, ideene og varene vi kjøper, «reiser» over hele verden. Jo likere vi blir, jo sterkere blir ønsket om en nær og unik identitet. Bruken av PC og Internett har bidratt til å gjøre det enklere å grave frem til røttene våre og å finne denne identiteten.

Andre bruker arkivene til å drive all slags type forskning, spesielt innen samfunnsfag og humaniora. Uten arkiver ville historikerne hatt et mye fattigere kildegrunnlag.

Arkivenes høye beskytter

I sitt forsøk på å beskytte verdifullt materiale blir arkivaren i Elizabeth Kostovas bok «Historikeren» bitt tre ganger av en gjest med onde hensikter som viser seg å være en ekte vampyr. Det er vel sjelden arkivarer har så strabasiose dager på jobben som den stakkars arkivaren i Istanbul, men det belyser et viktig poeng: Arkivaren skal være en oppofrende påpasser av informasjon, uhildet, objektiv og upolitisk. I arkivmiljøet diskuteres det riktignok om det er mulig å være «upolitisk», man blir jo farget av det miljøet og den tiden man lever i. Dessuten: Bør man i alle tilfeller være upolitisk? Burde ikke en arkivar under apartheid-

ZOOM INN. Arkivene forteller i høy grad historien til mannen og kvinnen i gata. Dykker vi ned i dem, kan vi oppdage overraskende detaljer, som når vi zoomer inn på tilfeldige forbipasserende utenfor Gassverket på hjørnet av Hausmannsgate/Storgata, i 1930-årene. Fotograf: ukjent

regimet i Sør-Afrika ha tatt et politisk valg, mot den sittende regjeringen og for demokrati?

Den kjente arkivteoretikeren Theodor Schellenberg skrev i sin bok fra 1956 at «*archivists are the guardians of the truth, or, at least, of the evidence on the basis of which truth can be established*». Det må sies å være en viktig samfunnsmessig oppgave, og et faktum som burde føre til ikke så rent lite yrkesstolthet!

Information overload?

Trenger vi arkiver? Og: Trenger vi arkiver like mye nå som før PC-ens og Internettets tid?

Arkiv utgjør en av hjørnesteinene i et åpent, rettferdig og demokratisk samfunn. I våre dager med gjentatte avsløringer om korrupsjon og maktmisbruk i det offentlige, er dette kanskje blitt enda tydeligere for oss.

Som kildemateriale er arkiv en viktig del av vår felles kulturarv. Overgangen til elektroniske medier har skapt en del utfordringer i forhold til bevaring som må tas på alvor, men har samtidig åpnet en del dører i forhold til effektiv gjenfinning og publisering. Stadig flere velger å formidle arkiver over Internett og når dermed stadig nye brukergrupper. Byarkivet opplever økt interesse for arkiver og tjenester som ligger tilgjengelig på Internett, eksempelvis fotodatabasene og

oslofilmene. Fokuset på digitalisering og formidling på nett vil fortsette og vil etter hvert også omfatte folketellinger.

Behovet for å gå til primærkilden er vel så stort nå som tidligere. Internett og en stadig større informasjonsflom krever at vi har en stor grad av kildekritikk og at vi søker primærkildene der vi har mulighet til det. Paradoksalt nok kan man nå finne primærkilden – i hvert fall i digitalisert form, ja nettopp, hvor ellers enn på Internett!

Kilder og litteratur

St.meld. nr. 22 (1999-2000): *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*

Schellenberg, Theodor: *Modern Archives: Principles and Techniques*, Chicago 1956

Wallace, David: «Historical & Contemporary justice». ABM skrift #28

360 Software Innovation. *It-magasinet for den krevende kunde.*

Will Knight: «Info-mania» dents IQ more than marijuana». *New Scientist*: <http://www.newscientist.com/article.ns?id=dn7298>

«Dette er Norge». Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/norge/tertiar.pdf>

Agnethe Weisser: «Søker oss selv i slekten». *Bergens tidene*: <http://www.bt.no/innenriks/article289232.ece>

«*Archivists are the guardians of the truth, or, at least, of the evidence on the basis of which truth can be established*»
(Theodor Schellenberg 1956)

Hvorfor i all verden har

Knut Kjeldstadli, historiker

Hvorfor byarkiv? Ett svar er at alle i byen en gang kan komme til å dra nytte av det arkivet rommer. Her er dokumenter fra langt tilbake, som har full rettskraft den dag i dag, som avgjør rettigheter av stor interesse for folk. Her er vitnesbyrd om avgjørelser i forvaltningen som var overgrep, og som vi nå kan gjøre godt igjen fordi det er dokumentert. Her er mulig å finne mange personopplysninger om sine egne forfedre.

Et annet svar kan jeg gi som historiker. Hvorfor er arkivene så viktige for oss?

Den første og viktigste grunnen er at historie er en empirisk disiplin, ikke i den forstand at vi tror at dataene, kildene, dokumentene taler aleine, men i den forstand at vi ikke kan tale om våre emner uten kilder. Den engelske 1500-talls filosofen Francis Bacon beskrev tre typer vitenskapsmenn. Den ene gruppa var som edderkoppen, de spant alt ut fra seg sjøl; dette var teoretikerne. Den andre var som mauren, de samlet kun materiale sammen; dette var de blinde empiristene. Den tredje var som bien, de sanket sammen, men bearbeidet og omformet materialet; dette er historie.

Empiri, belegg, er en del av fagets moralske grunnholdning. Det er trolig bare en meget anerkjent og dominerende historiker som Jens Arup Seip som har hatt sjølløst nok til å skrive, i boka *Utsikt over Norges historie*, at han har utelatt notene, «den kyndige leser vil vite hvor de er å finne».

Sjøl kom jeg en gang under arbeidet med Oslo bys historie i den situasjonen at jeg ikke for mitt bare liv kunne finne igjen referansen til politilege Paul Winges utsagn om antall «prostituerte» forhold i Kristiania, fire tusen i alt. Jeg måtte i noten sitere kunsthistorikeren Macody Lund: «Denne opplysning stammer fra en lapp som er blitt borte på mitt skrivebord», og tilføye: «Tiltredes». Men et slikt stunt kan en jo ikke dra ofte.

Den andre betydningen av arkivene er at her ligger kunnskap som venter på å bli oppdaget. Det er mye vi ikke veit, som

arkivene ikke bare gir svar på, men hvor det vi finner i arkivene føder spørsmålene. Arkivet fungerer da ikke bare som lagerhus, men i samsvar med ordets opprinnelige, greske betydning, som et rådhus, et hus for å rådslå, for å gi og få råd.

Under et arbeid med Christiania Spigerverks og Kværner Brugs historie var jeg inne i arkivene til Norsk teknisk museum, og i noen private papirer til distriktslegen i Aker, nåværende ytre by i Oslo, fant jeg Fabriktilsynets protokoller og rapporteringsskjemaer for bedriftene. Spigerverket hadde en meget høy andel barn som arbeidere, Kværner ingen. Hvorfor, spør en, et spørsmål en ikke ville ha stilt uten arkivet. Jo, svarte jeg, noe skyldtes teknologi. I et spikerverk kunne arbeidet deles opp i enkelte, gjentatt arbeidsoperasjoner som et barn kunne klare. Men et høyklasse mekanisk verksted drev med «skreddersøm». Og dertil kom det tette, geografisk avgrensede lokalsamfunnet i Nydalen eller Nyddar'n, som det het på dialekten, som var bygd opp rundt mitt Spigerverk og tekstilbedriften Nydalens Compagnie, som sysselsatte kvinnene.

Den tredje grunnen til at arkivene er historikerne så kjære, er beslektet med den forrige. Men her er det et sportslig element, gleden ved å gå på jakt og finne et bytte, gleden ved å være på skattejakt og gjøre et funn. Vi har blant oss en gruppe historikere som er notoriske arkivhunder, som intuitivt og skolert lukter seg fram til byttet. Også vi med noe dårligere faglig luktesans kan vederfares denne gleden.

Iblant sitter en med et stykke autentisitet, en levning av fortida, som bringer en tilbake til der og da. Iblant føler en seg nesten som skaperen av kildematerialet. Når en har sittet med fattigvesenets hjemstavnshøringsprotokoller rundt 1900 og bladd seg gjennom side med side av norske enker og lett forfyllede svensker, føler en seg nesten som fattigforstanderen som roper litt trett: «Nestel!» Men så, blant svenskene og enkene dukker det opp personer utenom det vanlige som en får til å skjerpe oppmerksomheten. Fra Barbados kom Joe Beef, «(Neger)», har protokollføreren lagt til. Eller to unge gutter – med amerikanserte fornavn. De to unge mennene William Mennassian og Anthony Donovan kom opprinnelig fra Urmia i Armenia, et område i Lilleasia under Tyrkia. I 1913 hadde de emigrert til USA og fått arbeid på skofabrikk i Wisconsin. De fortalte i 1916 til fattigvesenet at de hadde dratt tilbake for å se til foreldrene sine, men de fant dem ikke og fikk heller ikke vite hvordan det var gått med dem. Dette må ha dreid seg om Tyrkias massakre av kristne armenere i 1915. William og Anthony bestemte seg for å dra tilbake. Men krigen gjorde at de måtte ta seg nord gjennom Russland til Arkhangelsk, deretter via Finland til Kristiania. Her ventet de på skipsplass, hadde arbeidd en måned hos en gardbruker på Jessheim, men var blitt venerisk sjuke og måtte nå ha hjelp. Eller niårige Samuel og tiårige Abraham fra København som kom som blindpassasjerer på D/S Fredrik VIII; de var sønner av innvandrete jøder, hadde møtt en mann som het Wivinsky som hadde spurt om de ville være med til Amerika, men kom altså til Kristiania. De nødvendige kroner ble bevilget for å få dem hjem. I protokollene har historiene deres levd til jeg kunne møte dem i arkivet.

Som fagperson med interesse av det Byarkivet stiller med, er jeg svært fornøyd, ofte imponert over den hjelpen og den fagkyndigheten jeg er blitt møtt med som arkivbruker. Jeg har rett og slett en god del å takke for.

vi arkiver?

Per Ditlev-Simonsen, ordfører

For ethvert samfunn som ønsker å definere seg som en kulturnasjon, er det viktig å ta vare på ulike sider ved fortiden. Oslo bys historie er spekket med fakta om hvordan offentlige myndigheter, virksomheter og enkeltpersoner har tenkt og hva de har gjort opp gjennom hundreårene. For å forstå vår samtid er vi avhengige av å tilegne oss kunnskap om det forgangne. Kilden til dypere forståelse og innsikt kan vi oppnå gjennom å pløye gjennom Byarkivets enorme samlinger.

Mine egne erfaringer med Oslo byarkiv er svært gode. I denne sammenhengen vil jeg særlig trekke fram tre forhold: For det første holder de ansatte en høy faglig standard og bistår publikum på en meget grundig og vennlig måte. For det andre tar arkivet vare på dokumenter, aktstykker og billedmateriale med en nitidig nøyaktighet. For det tredje er arkivets ansatte dyktige på å formidle av sine samlinger og yter solid bistand i forskningsøyemed.

Anette Wiig Bryn, byråd for næring og kultur

Arkiv er samfunnets anker i fortiden. Byarkivets arbeid vil gjøre det mulig for våre etterkommere å bli kjent med oss og vår tid - og kanskje også lære noe av våre feil.

Byarkivet har en sentral rolle i Oslo kommunes virksomhet både som støtte-spiller for å oppnå effektiv saksbehandling og for å sørge for at kommunalt og privat arkivmateriale bevares som en kunnskapsbase for ettertiden.

Digitaliseringen av Oslo-filmene fra 1950- og 60-tallet er et av flere viktige virkemiddel for å tilgjengeliggjøre kunnskap om byens historie.

Byarkivet leverer et vesentlig bidrag til innbyggernes identitet- og fellesskapsfølelse. God informasjon og publikumsservice bidrar til å sikre demokratiet, avdekke korrupsjon og sikre enkeltmenneskers rettigheter ved å gi folk innsyn i saker som gjelder dem selv, for eksempel rettighetsdokumentasjon for barnevernsbarn.

Teknologiens muligheter innebærer at samfunnet aldri har vært så gjennomdokumentert som nå. Utfordringene nå vil i stor grad være knyttet til bevaring av og tilgjengelighet til digitale dokumenter.

Rune Gerhardsen, AP-politiker og bystyremedlem

Tenk så gjerne vi skulle visst hvordan egypterne bygde pyramidene! Tenk om noen hadde skrevet ned og arkivert hvordan og hvorfor Stonehenge ble reist! Gikk Kong Sverre virkelig på glødende jern for å bevise sin kongelige byrd?

Historien har så mange ubesvarte spørsmål fordi ingen skrev den ned og arkiverte den. Historien er vår felles arv, og den blir mye mer verdt når vi kjenner den og kan dokumentere den. Derfor er det simpelthen en plikt for en by som Oslo å dokumentere og arkivere sin samtid.

For egen del har Byarkivet kunnet hjelpe til ved et par anledninger da jeg hadde spørsmål knyttet til min familie og året jeg ble født, og jeg ble imponert og tilfreds både over den gode service jeg fikk og over hva Byarkivet faktisk besitter av kunnskap og materiale om byen. Jeg tror Byarkivet kunne gjøre mye mer ut av sin kunnskap og sitt materiale. En god begynnelse kunne være om Byarkivet laget seg en liten filial ute på Rådhusplassen noen fine dager i sommer og lot folk få oppleve hva som finnes av spennende historiske opplysninger om byen vår.

Erling Folkvord, RV-politiker

Diren Can, en frihetsskjemper jeg ble kjent med i de kurdiske fjella for sju-åtte år sia, sa det slik: «Et samfunn som ikke kjenner historien sin, er glemsk». Hun påpekte at kurdiske kvinner er glemske fordi alt som gjelder deres språk og kultur er forbudt. I Oslo har vi ikke forbud, men en plagsom vilje hos de styrende til å forsømme ivaretakinga av dokumenter. De vil at vi skal glemme.

For å unngå at vi som bor i Oslo også skal bli glemske, trenger vi ei kraftig opptrapping av arbeidet med å ta vare på dokumentene som viser historia til de ulike miljøene i byen.

Min egen erfaring med Oslo byarkiv er at ingen er mer tålmodige og hjelpsomme. Jeg har flere ganger fått avgjørende hjelp med å finne sannheta om hva som virkelig skjedde for lenge sia. Ett eksempel: Da byrådet høsten 2003 ville avvikle Nordtvedt bibliotek, kom RVs bystyregruppe i kontakt med en av ildsjelene som var med da Gro-rud Samfunnshus ble bygd på 1960-tallet. Han mente byrådet nå brøt en avtale som ble inngått mellom kommunen og Samfunnshuset den gangen. I Byarkivet fant vi dokumentene som viste at ildsjelene som fortalte om avtalen, hadde rett. I den saken var det byråd Ødegaard som var glemsk.

Marte Boro, byantikvar

Byantikvaren er daglig på jakt etter historisk kunnskap i forbindelse med saksbehandling. Da er vi helt avhengige av å kunne gå til arkivene.

Byarkivets aller viktigste kilde til byens bygningshistorie, er Bygningskontrollens gamle byggesaksarkiv. Dette arkivet holdt på å bli sendt på skrothaugen etter mikrofilming på midten av 70-tallet, men ble heldigvis reddet. Byggesaksarkivet var siden lenge på reise: via Bygningskontrollen, Frogner hovedgård (Bymuseet), Bakkehaugen gård, Østre krutthus på Hovedøya før det på midten av 1990-tallet kom til Byarkivet hvor det ble organisert og gjort tilgjengelig. Dette er en fantastisk

kilde som rommer byggemeldinger med tegninger, notater og mye annet. Her finner vi uvurderlige og morsomme utkast til villaer og brannstasjoner, pissoarer og garasjer. Ofte ser vi at arkitekten og byggherren har gjort store endringer i prosessen underveis og at det ferdige resultatet ble noe annet enn det de byggemeldte.

De gamle, kommunale beretningene gir også god informasjon om kommunens historie etter de forskjellige valgperiodene. Her får vi opplysninger om alt fra byjubileeer og oppførelse av skolebygninger, offentlige bad, og kinoer til kommunens økonomiske situasjon.

Tine Berg Floater, underdirektør i Riksarkivet

Korrekt dokumentasjon av opplysninger er først og fremst viktig for å verne om retts-sikkerheten. Å sikre at alle innbyggerne i landet vårt kan finne opplysninger som bekrefter deres rettigheter i ulike sammenhenger har avgjørende demokratisk verdi. Dernest er det viktig å bevare historisk dokumentasjon fra en rekke forvaltningsmessige områder slik at vi kan få en riktig forståelse for de beslutninger som er tatt. Til sist er det utrolig morsomt å kunne finne årsaken til at ting rundt oss er som de er. Arkivsaker krever kildekritisk kunnskap,

noe som blir mer og mer viktig også ellers i samfunnet. Derfor er det bra at vi har arkivinstitusjoner som tar vare på autentisk materiale.

Alle innbyggere behøver et lokalt arkiv der de kan henvende seg for å få arkivinformasjon. Jeg tror Oslos innbyggere har vært godt tjent med sitt byarkiv så langt. Oslo har en lang og interessant historie Byarkivet kan dokumentere og fylle ut. Jeg tror mange vil finne både overraskende og nyttige opplysninger dersom de besøkte arkivene oftere!

Knut Møller Jensen, lokalhistorisk detektiv

Den som ikke kjenner historien er dømt til å gjenta den. – Det er en gammel floksel, men det er jo så riktig... Jeg har alltid vært interessert i alt som er gammelt. Jeg er vel egentlig ute etter å finne ut hvem jeg er. Jeg skulle ønske at politikerne i større grad hadde fokus på historien når de tar sine avgjørelser.

Jeg har vært en hyppig gjest i Byarkivet i mange år, og har fått uvurderlig hjelp i å avdekke Sinsens historie og historien om høyesterettsadvokaten, politikerne og boligspekulanten Ludvig Meyer. I den grad det finnes bøker om dette er de så mangelfulle. Arkivene forteller ofte historier som aldri er blitt utgitt i noen bok, eller de gir

et supplerende og nyanserende bilde av historien.

Det materialet i Byarkivet jeg verdsetter aller høyest må være de kommunale folketellingene, som er mye mer omfattende enn de statlige tellingene. De åpner dører til en verden som var. Materialet gir en unik forståelse av livet folk levde.

Jeg har for eksempel funnet ut at en koloni av tyske rømte forfattere og kunstnere slo seg ned på Sinsen før krigen. Og at Ludvig Meyers skolekamerater ble en del av et viktig nettverk for ham senere i livet. Jeg håper å få utgitt bok om Meyer. Om Sinsen har jeg laget nettsider og dokumentarfilm.

Espen Søby, historiker

Den kanskje viktigste grunnen til at vi skal ha arkiver er respekt for folk som har levd før oss - for deres arbeid og liv.

Byarkivets arkiver har vært av stor betydning for meg. Da jeg skrev biografien om Rolf Stenersen, som kom ut i 1995, satt jeg i Byarkivets gamle lokaler i rådhusets østre tårn og bladde i protokoller fra likningsvesenet og skolearkivene.

Biografien om oslopiken Kathe Lasnik ble hovedsakelig skrevet ved hjelp skolearkiver, folketellinger og sykehusarkiver i Byarkivet. Det var fantastisk å lese i pasientjournalen til faren til Kathe Lasnik at legen på Louisenberg hadde protestert mot at han skulle arresteres av statspolitiet.

En av venninnene til Kathe Lasnik fortalte at hun hadde vært hos faren den kvelden han faktisk ble arrestert. Ved å kople den muntlige kilden til det skriftlige samtidsdokumentet ga denne journalen viktig informasjon om arrestasjonen av jøder på sykehus i Oslo 25. november 1942. Dette er et eksempel på at det er helt umulig å forutse hva som kan være en interessant opplysning og hvordan den kan brukes.

Jeg synes at et Byarkivet bør ta mål av seg til å ha en nær komplett samling av topografisk, statistisk og historisk litteratur om Oslo. Jeg synes også at en kartsamling burde vært mer ordentlig og bedre tilgjengelig.

Ola Ødegård, Stiftelsen Rettferd for taperne

Vi har siden starten i 1993 gjort utallige henvendelser til de ulike arkivene, og særlig arkivene i kommunene og statsarkivene.

Når vi vil ha dokumentene fra barnevernet og skoleetaten, får vi stadig bevis for at de kommunale arkivene har store mangler. Dette går utover de tidligere barnehjemsbarna og skolehjemningene, de vil faktisk miste sine erstatninger for forhold de ikke selv har skylden for. Det er en skam at kommunale arkiver har så store mangler.

Jeg er glad for at myndighetene har startet et prosjekt for å bedre håndteringen av rettighetsdokumentasjon. Etter 14 års

arbeid, sitter vi med inntrykk av å bli svært ulikt behandlet av arkivinstitusjonene rundt om i landet. De største problemene har vi hatt med fylkesarkivene og de kommunale arkivene. Dette har vært et svært vanskelig forholde seg til.

Vi håper at kommunene nå foretar seg noe, slik at vi i 2020 ikke risikerer å få til svar på dokumentene fra 2006 og 2007 ikke finnes.

Vi vil imidlertid ikke skjule at vi har fått god hjelp av Oslo byarkiv, de har vært greie å samarbeide med, men mangelen på konkrete dokumenter er dessverre påfallende også her.

Byens **eldste** arkiver

TEKST Bård Alsvik

Noen gamle protokoller står og strekker rygg opp etter den gamle losjebygningens kjellervinduer. Tilfeldige forbigående stusser litt over det antikvariske preget kommunelokalets kjeller har fått. De har kanskje svingt seg i en wiensersk vals i kommunens festsal, eller latt seg forføre av en som har bedt om neste dans, men bøker forbinder de ikke med denne bygningen. En liten bakdør mot festningens arsenalverksted står åpen. Innenfor sitter en mann med kun hodet og armer ragende opp over gamle dokumenter. Han titter opp og sier: «Her

var før i tiden «Sumpen», kommunens suppekjøkken, men nu er her blevet et hyggeligt Arbejdsværelse – er der ikke?» Jo, bevares tenker vi, når han som skal arbeide her inne finner det hyggelig, så er det sant. Vi trår inn i lokalet. Under et flyttelass av grågule papirer og støvete bøker aner vi bordet foran krakken mannen sitter på. Vi følger en sti som snor seg mellom bind og hefter og håndskrevne ark. Mannen reiser seg, strekker fram hånden og presenterer seg som Anders Daae. Vi sier hvem vi er og blir ønsket velkommen til Kristiania kommunes arkiv.

På et loft i Møllergata

Omtrent sånn kan et møte med Cand. Jur. Anders Daae, legesønnen fra Kragørø, ha vært i Kjelleren på Den gamle Logen for ett hundre år siden. Hva som hadde ført ham bort fra jussen og inn på historisk grunn, vet vi ikke, annet enn at han hadde brukt mye tid både på magistratkontoret og i Riksarkivet for å forske i byens historie. Han var mer enn alminnelig interessert i historie, og han viste tydelig at han kunne håndtere og forstå eldre dokumenter. Gjennom sin til-

Foto: Arkivet i kjelleren i Gamle Logen. Fotograf ukjent

ARKIVHISTORIE: Hvordan byen har behandlet arkivene har variert med tiden. Mens 1700-tallet var arkivets glanstid, peker 1800-tallet seg ut som et mørkt århundre. 1905 var et vendepunkt. En storstilt redningsaksjon ble iverksatt for å redde det som var igjen av byens eldste arkiver.

stedeværelse bygget han opp relasjoner, både innad i kommunens administrasjon og i Riksarkivet der arkivar Brinchmann tok ham inn under sine vinger.

Arkivar Brinchmann var ikke i tvil om hvem han skulle anbefale, da borgermester Hagbard Emanuel Berner signaliserte overfor Riksarkivet i mars 1905, at kommunen kunne trenge en mann til å rydde opp i et lass med papirer som var stuert vekk på magistratkontorenes loft i Møllergata 9. Berners ønske om en opprydding skyltes en nær forestående flytting av magistratkontorene. I 1905

sto nemlig Dittenkomplekset ferdig med adressen Akersgata 55, et etter tiden moderne bygg hvor kommunens sentraladministrasjon var tiltenkt en plass som leietaker. Problemet var bare det at papirene ikke kunne være med. De kunne heller ikke kastes. Det var jo gamle ting, papirer som hørte fortiden til. Men hva de inneholdt, hvor de kom fra, hvor verdifullt det var, visste ingen. Det var heller ingen hyggelig oppgave å gå løs på de skittengule stablene som delvis lå veltet og slengt i loftets kroker og kriker. Vansmektingen hadde foregått siden

1870-tallet. Nedstøvet og nedgriset av rotte- og dueskitt, under dårlige og skjøre loftsvinduer, der Kristiania-himmelen enten ga fra seg sterk sol eller sprutregn, var det et under at nedbrytingen av papirene ikke hadde nådd lenger. Men med en timeslønn på én krone og femti øre brettet Daae ermene opp, godt hjulpet av et par håndlangere, og startet grovsorteringen.

Daae var ikke bare en dyktig arkivar, han dokumenterte også grundig det arbeidet han gjorde. I hans notater legger han ikke skjul på at det var en omfattende

oppgave han hadde tatt på seg. Arbeidet startet den 21. mars 1905, men han fant raskt ut at det var mer tidkrevende enn han hadde trodd på forhånd: «Da arbeidet imidlertid viste sig saa vidtløftigt og maatte gå sent fra haanden, ble det paakrevet saafremt der skulde opnaaes nogen oversikt over sagene til hjelp for fremtidig brug – at arbeide saavel formiddag som eftermiddag». I et udata-tert notat skriver Daae videre: «Saavidt tiden tillod det ble sagerne gennemgaaet og ordnet efter den kaotiske forvirring, hvori de laa efter at have været slengt om fra loft til loft og til og med været udsat for ildvaad. En ikke ubetydelig del maatte kasseres, da det vilde tage uforholdsmæssig tid at gennemgaa de løsrevne papirer.»

Avleveringer til Riksarkivet

Mye av arkivmaterialet var skifte- og konkurssaker fra begynnelsen av 1800-tallet. Dette ble grovordnet. Materialet omhandlet 215 pakker, og Daae utarbeidet et 120 foliosiders register vedrørende 2 500 av byens innbyggere. Alt dette materialet ble senere avlevert til Riksarkivet for «opbevarelse». Men også annet type materiale gikk til Riksarkivet, skriver Daae. På enda et loft i bakgården og i «hvelvet» lå store mengder bytings- og justissaker fra 1814-1890. Alt som var eldre enn 1860 ble plassert i Riksarkivet.

Det var ikke første gang at arkivmateriale tilhørende byen ble overlatt til Riksarkivet. Daae hadde funnet en avleveringskvittering fra 29. november 1844, undertegnet Bech, i riksarkivar Henrik Wergelands sykdomsfratfall. Det var en

detaljert avleveringsliste som viste at arkivmateriale blant annet fra magistraten, Fattigvesenet, Sunnhetskommisjonen, Skiftevesenet, Politiretten og Bytinget hadde funnet veien til Riksarkivet. Materialet er «modtaget til Opbevarelse i Riksarkivet Den 27. og 28. November» og omtales å gjelde «byen fra den ældste tid 1680 til ca. 1815».

Da Rådstueskriverarkivet flyttet fra det gamle Rådhuset i 1870, ble det avlevert nok en arkivforsending til Riksarkivet, skriver Daae, vesentlig skifteprotokoller fra perioden 1707 til 1814. Dessuten ble det avlevert en del arkivsaker som byfogdprotokoller, politikkammerets protokoller, kopibøker og forhørsprotokoller, bevillinger med mer, alt eldre enn 1815.

1700-tallet: Herlig orden

Et annet klenodium som Daae kunne bla fram fra sine gemmer var et register fra «Raadstuearkivet» fra 1776. «Ved et mærkelig held er denne gjenfundet paa magistratsloftet (...) og danner saaledes det bedste grundlag for undersøgelse av arkivets indhold», skriver han. Registeret, som er vel bevart i Byarkivet i dag, gir en fullstendig oversikt over Christiania raadstuearkivs samlinger slik arkivet må ha vært i 1770-årene.

Det var Kammerherre og stiftsamtmann Levetzau som ga ordre til magistraten om å føre registeret i 1775. Dette ble utført av den daværende by- og rådstueskriver Wärens og var ferdig omkring februar 1776. Protokollen har

«Kommunen kunne trenge en mann til å rydde opp i et lass med papirer som var stuert vekk på magistratkontorenes loft.»
(borgermester Berner)

en sirlig skrift på 219 sider. Den viser at Christinaia hadde et noenlunde fullstendig arkiv fra tidsrommet 1700-1775, og at det fantes klare påbud om hvordan byens arkiv skulle skjøttes. I denne herlige arkivorden fantes brev fra Stattholderen, fra de ulike kollegiene, Stiftsamtmannen, Kirke- og tugthusdirektøren og andre kongelige betjenter og tjenestemenn. Dessuten protokoller vedrørende justis, skifte, skatt, regnskap samt magistratens kopibøker, for å nevne noe.

Kanskje enda mer fantastisk er referansene til de aller eldste dokumentene, som har stått oppstilt på rådstuen i 1776, nemlig et knippe middelalderdokumenter. Det eldste er datert 1469 og er et privilegiebrev til borgerne i «Kjøbstaden Opsloe». Vi vet at dette og flere av de andre middelalderdokumentene stort sett er bevart i Riksarkivet. Daae gir oss imidlertid nedslående rapporter om andre deler av arkivet: «Aa følge dette arkivets skjæbne, vil være meget vanskelig», skriver han, fordi av «dette arkiv eksisterer der nu kun en del, som er optaget blant de arkivsager, der i sin tid er oversendt til Rigsarkivet».

Mange av arkivsakene som protokollen fra 1776 forteller om lot seg med andre ord ikke gjenfinne i 1905. Hvor arkivene er blitt av, det får vi antakelig aldri vite. Siden en del av middelalderdokumentene har havnet i Riksarkivet, er det grunn til å tro at det har skjedd avleveringer dit også før 1844. Middelalderdokumentene er nemlig ikke nevnt i avleveringskvitteringen som Bech under-

skrev i Werglands frafall. En nærmere sammenlikning mellom protokollen fra 1776 og Riksarkivets egne kataloger kan kanskje berolige oss noe. Men dette er et omfattende arbeid som vi ikke har kunnet gjøre i forbindelse med denne artikkelen. Det er likevel grunn til å tro at mye er gått tapt, da vi vet at Daae hadde god oversikt over hva som befant seg av arkiver som omhandlet Christiania i Riksarkivet. Selv om det finnes de som hevder at Wergeland brukte gamle tollregnskaper til å fyre i peisen med når kulda var som verst i Riksarkivets lokaler på Akershus festning, er det ganske utenkelig at Riksarkivet har kassert noe av det som fantes på rådstuen i 1776. Det bør være andre årsaker til forsvinningen.

1800-tallet: For lut og kaldt

Mens 1700-tallet var et hundreår med orden i byens arkiver, var 1800-tallet det stikk motsatte. By- og rådstueskriveren fungerte som Magistratens sekretær de første tiårene av 1800-tallet, men ved kongelig resolusjon av 20. september 1838 ble embetet delt i to. Byskriveren overtok da tinglysningssakene som hadde ligget til embetet, og rådstueskriveren sekretærfunksjonen for magistraten. En skulle tro at dette ikke var noen ulempe for arkivordningen i det som nå var blitt Christiania kommune.

Starten på byens kommunale historie, skulle imidlertid bli starten på slutten for byens arkiv, og det er lett å tro at materialet som Daae etterlyste i 1905

MAGISTRATENS SEGL. Detalj fra registeret til Raadstuearkivet 1776. Rådstueskriver Wärens førte registeret og satte magistratens segl under det. Foto: Bård Alsvik

«Mens 1700-tallet var et hundreår med orden i byens arkiver, var 1800-tallet det stikk motsatte.»

«Saavidt kan sees, blev der ikke fra embedets sidste indehavers side foretaget noget i retning af arkivmæssig at samle eller opbevare den stadig voksende mængde dokumenter.»
(Anders Daae)

forsvant på grunn av skjodesløshet en gang på 1800-tallet. Fra 1840-årene oppfylte rådstueskriveren sine forpliktelser som sekretær ved å stille en kontorist til disposisjon for magistraten. I 1853 overtok dessuten rådstueskriveren bestyrelsen av byens auksjonsvesen, noe som ytterligere svekket embedets interesse for arkivene.

Daae skriver: «Saavidt kan sees, blev der ikke fra embedets sidste indehavers side foretaget noget i retning af arkivmæssig at samle eller opbevare den stadig voksende mængde dokumenter (...) Fra overordnet autoritet kan heller ikke sees at være udgaaet bestemmelse herom. De nye afdelinger inden kommunen, som efterhaanden oprettedes, har efter eget godtykke kassert og opbevaret sine arkivalier. Der synes ikke at have været øvet kontrol hermed eller paa anden maade sørget for arkivsagernes opbevaring med fremtidig brug for øie.»

Den alvorlige situasjonen for kommunens arkiv toppet seg i 1882. Da ble rådstueskriverembedet opphevet ved lov. Arkivet, i hvert fall det som var igjen av det, ble tilbakeført til magistraten, som da manglet en arkivtjeneste. I mangel av noe annet sted ble arkivet, som da allerede hadde forfalt i over en mannsalder, stuert inn på loftet.

1905: Alt til «Fellesarkivet»!

«Fortidens ligegyldighed har straffet sig, idet der i samlingerne findes store gabende lakuner, som skaber mangler, der ikke kan bødes», skrev Daae i en av sine rapporter. For all tid ville lakunene i arkivet gi svarte hull

i byens historie. Daae var imidlertid preget av optimisme for framtidens arkiver og så for seg den orden og det system som skulle føre til et «fremtidig Byarkiv», som han kalte det. Dette arkiv måtte ligge på et sikkert sted, mente han, og ingen annen bygning i kommunal eie egnet seg bedre enn kommunelokalet – Den gamle Logen, særlig med tanke på at dette var byens kanskje mest brannsikre bygning.

Men Daae la også fram planer for arkivets virksomhet. Da de eldste arkivene som stammet fra loftet i Møllergata var i hus og ferdig ordnet, sto de ulike virksomhetene for tur: «I alle de kommunale arkiver skal foretages en Udskiftning av de ældre arkivsager (...) Fra tid til anden, f.ex. hvert 10de aar». Daae foreslo også at arkivet «stilles under opsyn ('ansvar og kontrol') af en kyndig mand som pliktes å lage en ajourholdt indholdsfortegnelse over arkivets samling».

Berner anbefalte Daaes plan overfor formannskapet, og sendte straks ut et sirkulære til kommunens etater der han beordret avlevering. Han viste til hvor dårlig arkivene i kommunen var oppbevart, særlig med tanke på brann, og påpekte at kommunelokalets kjeller ville ivareta arkivene på en «arkivmæssig forsvarlig maade».

Enhver kassasjon måtte unngås, fortsatte han og «De arkivsager, som saaledes kan afleveres ønskes ferdig i saavidt mulig ordnet stand (dvs. i mapper eller pakker med tydelig Paaskrift) inden maanedens Udgang». Berner så imidlertid ikke tiden

Stiftsarkivet i Trondhjem. Anders Daae sa takk og farvel til Kristiania kommune i 1913 da han ble ansatt som stiftsarkivar i Trondhjem. Her ser vi ham stå lengst bak til venstre og betrakte lesesalsgjestene i 1914, året før han døde.
Foto: Riksarkivet

moden nok til å opprette et eget kommunearkiv.

I februar 1906 kunne Daae rapportere til Berner om hvorledes avleveringen til det han kalte «Fellesarkivet» gikk. Han skrev blant annet at Kommunerevisjonen hadde betydelige arkiver fra 1805 og oppover – i alt 1100 pakker – og at det ville kreve ikke så rent lite å få dem flyttet til og ordnet i Fellesarkivet. Underfogden og Reguleringsjefens arkiver «regnes at trænge en grundig gennemgaaelse før de afleveres». Han kommenterte også to skriv fra henholdsvis elektrisitetsverket og «sindsygevesenet», som må ha uttrykt seg ganske negativt til å avlevere sine arkiver: «(...) Kommunens Bestemmelser om at ville samle og ordne sit arkiv – saavel af hensyn til den fremtidige administration som byens historie i det hele – skulde gaa foran de enkelte afdelingscheferes interesse i at have sine gamle arkivsager ved haanden», påpekte Daae.

Daae: Byens første kommunearkivar

Etter nesten to års innsats hadde Daae ordnet de kommunale arkivene og tettet noen hull i rekken. I alt fem hundre hyllemetre hadde han til sin disposisjon i Kommunelokalets kjeller. Kanskje håpet han nå at magistraten skulle gi grønt lys for å opprette et kommunearkiv. Det hadde skjedd i både Stockholm og København og nå mente Daae at Kristiania sto for tur. Daae svarte på henvendelser fra forskere og andre som ba om innsyn, og han fortsatte ordningsarbeidet. I Kommunal kalender fra 1911, ser vi

ham oppført som midlertidig arkivar i «Kommunens arkiv» under headingen Magistratens kontor, med treffetid mellom 11 og 14 lørdager. Avgjørelsen om å opprette et kommunearkiv lot imidlertid vente på seg, og i 1913 gadd ikke Daae å sitte på gjerdet lenger. Han sa ja til å bli stiftsarkivar i Trondhjem. I denne stillingen ble han i knappe to år. Han døde i 1915, bare 44 år gammel.

Vedtaket om å opprettet en fast lønnet kommunearkivarstilling ble fattet av Kristiania bystyre året etter, i 1916. Stian Finne-Grønn ble ansatt som kommunearkivar, en stilling han kombinerte med å være direktør ved Kristiania Bymuseum. Hans fokus var et helt annet enn Daaes. Han var samler og forsker, mer enn arkivar. Når vi da i dag kan grave oss ned i byens eldste arkiver og gjøre oss kjent med byens egen historie, er det særlig Anders Daae vi kan takke – byens egentlig første kommunearkivar.

Eller hva sier De selv, Daae? «Jo da, i gavnet om end ei i navnet, bedrev jeg et slags kommunearkiv. Mine arvtagere har dog ogsaa gjort en indsats for at tage haand om kommunens arkiver. Men den vilje Berner og andre udvise i 1905 til at gjøre noget med byens arkiver, selv om jeg maa faa kritisere Berner for ei at tage skridtet helt ud, ja, en slig vilje har man vel ei kundet se blandt byens styrende myndigheder indtil Byarkivet blev oprettet i 1992.»

Kilder

Oslo byarkivs eget institusjonsarkiv, boks merket «Kommunearkivaren» 1905-1939

Neste side: BYARKIVETS ELDESTA ARKIVREGISTER. Register for arkivet på Christiania Raadstue, 1776. Førsteoppslaget viser at byens arkiv oppbevarte gamle verdifulle dokumenter, hvorav det eldste er datert 1469. C'ene og F'ene til høyre for hvert dokumentnummer, viser at flere av dokumentene var kongebrev. Eksempelvis referer Dokument 1 og 2 til et brev fra «C1nn» – Christian 1 – som i 1469, i København, og senere i 1474, i Oslo, stadfester byens privilegier. Likeledes ser vi at «C4ti» – Christian 4 – i dokument 21, datert København 1625, stadfester det samme i forbindelse med flyttingen av byen og anleggelsen av den nye – Christiania – etter brannen i Oslo i 1624. Apropos brann: Dokument 15 og 16, begge datert 1568, referer til et tragisk kapittel i byens historie, der borgerne selv tente på byen mot tolv års skattefrihet, i forbindelse med svenskenes forsøk på å ta Akershus festning.

Øverst: **Rådhusgata 7.** Fordi det gamle rådhuset ved Christiania Torv var nedslitt og gammelt, flyttet rådstuen til denne bygningen i Rådhusgata 7 i 1734. Her satt rådstueskriver Wärens og førte katalog over byens arkiver i 1776. Fotograf: Bård Alsvik

I midten: **Møllergata 9.** Møllergata 9 var tilholdssted for blant annet Magistraten, Stadskonduktøren og Kemneren de siste tre tiårene av 1800-tallet. På loftet lå byens eldste arkiver og støvet ned inntil de ble flyttet i 1905. Fotograf: Bård Alsvik

Nederst: **Akersgata 55,** Dittenkomplekset. Da kommunens sentraladministrasjon flyttet inn i det splitter nye Dittenkvartalet i 1905 var det ikke plass til de eldste arkivene. Mye ble avlevert til Riksarkivet, resten fant veien til Den gamle Logen. Fotograf: Ukjent

Sergaments Breve Eithorrende

N ^o	Annotationen
1. 2.	1. ^{Prin} og Kong Hanses Raths Røst, Brev paa Offloe Bjergs Privilegier, daterede N° 1 Kiøbenhavn 1469, & N° 2 Offloe 1474 Boggs Sammenføjelse —
3.	2. ^{Prin} Privilegier givne Offloe Bysker, dat. Offloe 1508 —
4.	3. ^{Prin} Mogens Bispe i Hammer Gaard, som er en af de en af de Bysker paa Nævedland, dat. Hammer 1534 —
5.	4. ^{Prin} Brev og Raths Røst paa Offloe Bysker Lands og Bysger, som er en af de en i Bysker Offloe, dat. Lørdag 1537 —
6.	5. ^{Prin} Privilegier Brev, som Offloe Bysker som er en af de i Bysker, dat. Kiøbenhavn 1538 —
7.	6. ^{Prin} Jæsting, Friedrichs Brev, som er en af de dat. Aggershusen, 21de Jule 1548 —
8.	7. ^{Prin} Trilf, Alsthaus, som er en af de og Bysker, som er en af de Brev, som er en af de for en af de som er en af de dat. Offloe 1539 —
9.	8. ^{Prin} Delle Delle
10.	9. ^{Prin} Brev, som er en af de lauer, som er en af de dat. Nylborg 1555 —
11.	10. ^{Prin} Brev, som er en af de som er en af de dat. Kiøbenhavn 1557 —
12.	11. ^{Prin} Brev, som er en af de som er en af de dat. Kiøbenhavn 1557 —

Kristiania Raadhus

Annotationer

- 13 3de Børn til Christenborgsmanden paa Aggershus
at gældes den Borgmester og Office og
Damen Hansens til den 12. Børn
dat. København 1557.
- 14 2de Børn og Børnselver paa Office Børn
Privilegier, dat. Børn 1560.
- 15 Jørgen Løve, Niels Andersen og Christen
Hæcherdorph 1560 Christen Børn
næst Børnlig Børn Christen
am Office Børn at maaden, aggershus
Christen Børn Aggershus 1568.
- 16 Løve af Christen Børn og Børn samt Børn
næst Børn i Office, Børn Børn
Børn Børn at Børn Christen Børn
i Børn, am Børn Børn Børn
Børn Børn Børn Børn dat. Office
1568.
- 17 2de Børn til Christen Børn paa den gamle
Børn Børn i Office, dat. Børn 1579.
- 18 2de Børn am Office Børn Christen
Børn Børn Børn dat. Børn
1582.
- 19 4de Børn Børn Børn paa Office Børn
Privilegier, dat. København 1596.
- 20 Christen Børn Børn til Christen Børn i Office paa
Børn Børn Børn Børn Børn Børn
Børn Børn dat. Office 1618.
- 21 4de Christen Børn paa Christen Børn Christen
Børn Børn 1625.
- 22 3de ditto, dat. Aggershus 1648.
- 23 Christen Børn Børn Børn am Christen Børn
Børn dat. 1658.
- 24 4de Original Christen Børn i Norge, dat. 1662.
- 25 2de ditto Christen Børn paa Christen Børn Christen, 1662.
- 26 2de ditto Børn Børn Christen Børn Børn, 1662.
- 27 3de Christen Børn paa Christen Børn Christen, dat. 1670.

BEVARING OG KASSASJON: Å verne om kulturarven anses som en grunnleggende samfunnsverdi. Demokratiet skal sikres og samtiden og ettertiden skal kunne kjenne sin fortid. Hvordan kan vi klare å velge ut og sikre evig liv for de dokumentene vi tror fremtidens mennesker kan komme til å etterspørre?

Å **velge** på vegne av framtiden

TEKST: Anne Marit Noraker

Oslo kommunes virksomheter oppbevarer rundt femti tusen hyllemeter papirarkiver og sannsynligvis millioner av fotografier. I tillegg kommer en eksplosiv økning i antall digitale dokumenter. Digitalfoto, e-poster, klientmapper, videofilmer, word-dokumenter, notater, fagsystemer, databaser, internettsider i endring, elektroniske kart, søknader og arkitekttegninger. Dokumentmengden øker for hvert år, og den kan ofte være u håndterlig å finne frem i. I Oslo byarkiv oppbevarer vi nå 18 000 hyllemeter av Oslo kommunes arkiver, som vi mener skal bevares for evigheten.

Vår nære fortid i fare

Informasjonen som omgir oss er atskillig mer forgjengelig i dag enn for få år tilbake. Teknologien medvirker til

at dokumenter og hele databaser kan forsvinne for oss. Det har derfor aldri vært mer nødvendig å ta aktivt stilling til hva vi ønsker å bevare av informasjon. «Så lite som mulig – dog så mye som nødvendig», er holdningen metodisk bevisste historikere har til kilde spørsmål, skrev Helge Pharo i sin Aftenposten-kronikk «Vår nære fortid i fare» i 2000.

Før vår digitale tidsalder var dette strengt tatt ikke like nøye. Da kunne mangel på aktiv handling faktisk resultere i bevaring. Mange av våre mest verdifulle arkiver er blitt bevart ved en tilfældighet, fordi de ble gjenglemt på et loft eller i en kjeller og kanskje var de eneste i sitt slag som unngikk kassasjon. I dag er det motsatt. Om man ikke gjør noe aktivt for å bevare digitale dokumenter, blir de borte. Dette er ikke minst viktig i

forbindelse med omorganiseringer, konkurranseutsetting og skifte av forvaltningstilknytning.

Det er litt av et paradoks: Mens mulighetene til å utveksle, bearbeide og lagre informasjon er større enn noen gang, representerer samtidig teknologien en trussel mot bevaringen av vår kollektive hukommelse.

Som følge av at et elektronisk format er gått ut av bruk, kan hele arkiv bli utilgjengelige. Det kan lamme både den offentlige forvaltning og det private næringslivet. Enkeltmennesker fratas retten til innsyn i dokumenter som vedrører dem selv. Og muligheten til å drive kritisk journalistikk og forskning blir borte.

«De nye og krevende utfordringer som vi møter i arbeidet med å sikre deler av samfun-

nets hukommelse, må vi betrakte som en del av følgekostnadene ved bruk av IT-baserte systemer i saksbehandling og administrasjon», skrev Ellen Horn i sin tid som kulturminister. Og hun fortsatte slik: «Tas ikke dette på alvor, vil mange av sporene etter forvaltningens virksomhet forsvinne. Det betyr at den ikke kan stilles til ansvar for sine handlinger overfor borgerne. I tillegg mister vi mye av kildegrunnlaget for fremtidig forskning.» (Fra pressemeldingen «Bevaring av elektroniske arkiver», 29. november 2000)

Rydde, kaste, glemme, skjule

At dokumenter forsvinner er imidlertid ikke noe nytt. Slendrian, ulykker eller bevisst aktiv handling har tatt livet av mangt et dokument gjennom tidene, både i Norge og overalt ellers i verden.

I noen tilfeller har brann, oversvømmelser, tyveri eller dårlige utlånsrutiner vært foranledningen til arkivtapet. I andre tilfeller er det enkeltmennesker eller myndigheter som av forskjellige grunner bevisst har gått inn for å slette spor.

Kassasjonene har nok ofte vært motivert av plasshensyn, lagringskostnader og behovet for lettere å finne igjen «de viktige» dokumentene mellom alt skroten. Målet har gjerne vært å bare ta vare på det materialet som folk i nær eller fjern fremtid kan kunne komme til å etterspørre. Det man i samtiden har regnet med at ingen noen sinne vil spørre etter, har havnet på søppelfyllinga i stedet for i arkivene. På 1800-tallet ble mange årganger av kommunale folketellinger kassert. I tillegg ble store mengder av materiale fra landets skoler og fattigvesen vurdert som ikke-bevaringsverdig.

Det er ellers ikke mange tiårene siden saksbehandlerne i offentlige virksomheter selv hadde ansvaret for å gå gjennom nyere arkivmapper for å avgjøre hva som skulle arkivbegrenses og kasseres. Denne praksisen medførte at kassasjonsprosenter i ulike offentlige institusjoner ble høyst variabel.

Et annet ofte anvendt motiv, er ønsket om å glemme eller skjule opplysninger. Under kulturrevolusjonen i Kina var myndighetenes iver etter å slette hele den kinesiske kulturarven nettopp begrunnet i ønsket om å begynne på nytt – ved å fjerne sporene etter alt som hadde vært. Også i norsk sammenheng finnes mange eksempler på at noens behov for å fjerne spor etter historien har ledet til kassasjon av arkiver, riktignok

i en litt annen målestokk enn i Kina. For noen tiår siden ble det systematisk foretatt uhjemlede kassasjoner i forsvarsarkivene, rett før klausuleringstiden løp ut. Vannverksjefen på Romerike, som mistenktes for omfattende korrupsjon, har i følge media også latt store mengder dokumenter forsvinne.

Kassasjon som følge av hensynet til enkeltpersoner eller hele samfunnsgruppers ettermæle, har også sendt mang en klientmappe i makuleringsmaskinen. Gjennom kassasjon har man søkt å bevare folks ære. Datatilsynet har ofte talt varmt om at kassasjon er «den beste måten å hindre at folks ettermæle forkuldres». Det finnes mange eksempler i norsk sammenheng hvor dette argumentet er lagt til grunn for kassasjon. Selv ut på 1980-tallet ble det for eksempel foretatt omfattende kassasjon av klientmapper fra barnevernet og fra den pedagogisk-psykologiske tjenesten i norske kommuner.

Jubel og gremmelse

Det finnes kanskje noen som jubler, men det finnes først og fremst dem som gremmer seg over kassasjonene som er blitt gjort, både blant forskere, journalister, offentlig forvaltning, rettsapparat og enkeltpersoner. I Oslo kommune har vi opplevd få skandaler som vedrører personsensitivt materiale som er bevart. Det finnes derimot mange enkeltpersoner som opplever det som en skandale at materiale er blitt slettet.

Tankene om hva som er å regne som verdifullt og interessant materiale, endrer seg over tid og er vanskelig å forutsi. Intensjonene bak kassasjonene har nok alltid vært gode, i det minste for noen, men konsekvensene har ofte vært problematiske.

Ofta har det forsvunnet opplysninger som ikke finnes dokumentert andre steder. Slik er mange enkeltpersoner som er fratatt muligheten til innsyn i hendelser fra sin egen barndom, som for eksempel overgrep. Om pasientjournaler kasseres, mister den registrerte eller dennes etterkommere anledning til å avdekke eventuell feilbehandling eller mulige arvelige sykdommer. Det finnes også mange eksempler på etterkommere som opplever det som avgjørende for egen selvforståelse og identitet å få innsyn i dokumentasjon som for eksempel gjelder fortiden til «de reisende» (taterne). Hadde ikke arkivene

Den konstante ryddesjauen

Hjemme hamler vi opp med informasjonsflommen på forskjellig vis. Noen kaster unna nesten alt mulig hele tiden, andre har samlemani og kaster nesten ingenting. Noen rydder først og fremst i forbindelse med flytting, og da skjer alt fort. Noen lever med et fullstendig kaos med mengder av unyttige papirer og skrot som gjør det vanskelig å finne igjen viktig materiale. Andre har nitidige og velfunderte systemer. Noen har backup- og konverteringsrutiner for sin private pc, andre ikke. De fleste befinner seg kanskje et sted midt i mellom.

For hvor mange har ikke opplevd å miste e-poster, tekstdokumenter, foto og film fordi teknologien har løpt i fra oss før vi fikk konvertert til et mer moderne format? Hvor mange har ikke oppsmuldrede ruller med åttmillimeter smalfilm og falmende fargefotografier fra 1970-tallet i skuffer og skap, uten riktig å vite hva man skal gjøre for å bevare minnene? Hvor mange har fortsatt med å lage fotoalbum etter at digitalkameraet kom i hus? Og hvor mange bryr seg egentlig om å spare på den gamle e-posten? Eller å ha hyller, bodar og loft fulle av permer, esker og hauger med papirer som man likevel aldri ser på?

Vi lever i et samfunn hvor mengden av både informasjon og av gjenstander er enorm. Det tar kortere og kortere tid før ting havner i søpla, og det kan kjennes riktig så befriende både å frigjøre plass og tilknytning til materielle gjenstander. Vi kaster som aldri før, og på mange måter er det kanskje bra. For serverne fyller seg opp av mer eller mindre bevaringsverdig informasjon og berget av dokumenter og informasjon vokser snart til himmels. Spørreundersøkelser og statistikker viser at vi i stedet blir stadig mer opptatt av opplevelser. Det gir mer mening, mer glede, mer tilstedeværelse.

Å fotografere, skrive, samle, rydde, ordne og bevare kan kanskje kjennes som en last og tidsluk i en travel hverdag. Samtidig hjelper det deg å huske, lære og forstå livet. Og det gir mulighet for dine etterkommere til å komme i kontakt med deg...

OBA/Renholdsverket A-10066/Ua/0009/003

vært bevart, hadde de ikke hatt denne muligheten. Datatilsynet har gitt uttrykk for at kassasjon beskytter enkeltindividet. I arkivsektoren mener vi derimot at det er gjennom forsvarlig og sikker bevaring at enkeltindividet beskyttes, og vi er prinsipielt skeptiske til kassasjon av rettighetsdokumentasjon knyttet til enkeltmennesker. Det fratar mennesker retten til å prøve sin sak overfor ansvarlige myndigheter.

Så hvordan kan vi lære av historien og de uvetlige kassasjonene som har funnet sted? Hva skal til for at vi ikke gjør de samme utvalgsfeilene på nytt?

I dag taler mange varmt for å bevare langt flere arkivverdige dokumenter i det offentlige, både for å være på den sikre siden og fordi det også koster å kassere. Å unnlate å kassere overheadet vil imidlertid lett føre til at vi mister all oversikt. - Noe som i neste omgang lett leder til hastverk oppryddinger, fordi behovet for å øke tilgjengeligheten til materialet blir prekært.

Kostnadene løper gjerne på enten vi bevarer eller kassere arkiver. Bevaring av papirarkiver medfører høye husleier,

mens kassasjon av de samme arkivene ofte innebærer store oppryddingsarbeider med gjennomgang av enkelt saker. Bevaring av elektroniske arkiver er heller ingen billig affære, for behovet for spesialkompetanse og særskilt utstyr og lokaler er stort. Samtidig koster størrelsen på selve lagringsplassen lite i elektroniske arkiver. Skal man bevare noe fra databaser eller journalsystemer, er det gjerne billigere å ta vare på alt enn å slette uttrekk av informasjonen.

Dagens bevaringspraksis

Ett av hovedprinsippene bak dagens offentlige bevaringspolitikk, er at det er innholdet som avgjør om noe er bevaringsverdig, og ikke dokumentets form.

Ett annet prinsipp er å sikre at det blir bevart noe om alt og alt om noe – og noe om alle og alt om noen. Et større utvalg klientmapper etter sosialklienter unngår derfor makuleringsmaskinene, på tross av at hovedregelen er at dette materialet kasseres ti år etter at mappen ble avsluttet.

Offentlige virksomheter har plikt til å føre arkiv over alle dokumenter, uansett format, som er en del av saksbehandlingen og som har verdi som dokumentasjon. Og ingen dokumenter kan kasseres uten at man kan vise til hjemmel i lovverket eller til Riksarkivarens samtykke. Arkivforskriften åpner faktisk for straffeforfølgning av enkeltmedarbeidere som medvirker til uhjemlet kassasjon. Ethvert offentlig organ eller virksomhet skal føre protokoll over alt som kasseres, med hjemmelsgrunnlag og signatur.

Om kommunen ikke er i stand til å dokumentere hva slags tilbud du fikk i grunnskolen, kan du i mange tilfeller derfor vinne frem i rettsapparatet, mens kommunen kan bli dømt til å betale billighetserstatning.

Offentlige virksomheter i Norge har i dag en høy bevaringsprosent, sett i forhold til land vi liker å sammenligne oss med. Nyere lov- og regelverk innen arkiv og arkivbevaring, sammen med økt fokus på uhjemlede kassasjoner, har medvirket til at offentlige myndigheter i mindre grad enn før ulovlig kassere arkivmateriale. Sannsynligvis har

uhjemlede kassasjoner også forekommet i den senere tid, men det er heldigvis langt mellom hver gang vi hører slike historier i dag.

Norske offentlige virksomheter er altså underlagt strenge krav til bevaring og kassasjon i arkivene. Men hva med arkiver som ikke er skapt av det offentlige? Med noen få unntak stilles det få krav til bevaring av arkiver skapt av privatpersoner og private bedrifter. Har du vært på et privat sykehus, et privat legekontor eller en privatskole, kan du dermed ikke forvente at de oppbevarer dokumentasjon om deg mer enn ti år. Men hva med de privatiserte sykehjemmene?

I den senere tid er det blitt gjennomført en rekke omorganiseringsprosesser i kommunen. Virksomheter slås sammen, selges, legges ned, gjøres om til foretak eller aksjeselskap eller ansvarsområdene fordeles til ulike virksomheter. I kontraktene mellom anbudsgiver og anbudstager, kan kommunen legge føringer for arkiv- og bevaringsrutiner også etter skifter i forvaltningstilknytningen. Hvis det offentlige sitter med ansvaret for at en oppgave blir løst, må brukerne av tjenestene kunne regne med at arkiv- og bevaringsrutinene er forutsigbare,

uavhengig av hvem som utfører driftsoppgavene.

Hva med de digitale dokumentene?

Vi er i ferd med å forlate papiret som lagringsmedium. Hvordan kan vi klare å sikre at vi finner de rette dokumentene når vi trenger dem, i dag, i morgen og i all fremtid?

De teknologiske skiftene skjer raskt, og elektronisk arkivmateriale kan automatisk bli kassert dersom man ikke gjør noe aktivt for å bevare det. Allerede når system designes bør det legges opp til rutiner som gjør det mulig å konvertere uttrekk av systemet til et godkjent arkivformat.

Det er også viktig å bevare dokumentasjonen av det opprinnelige systemet og av dataene slik at informasjonen blir tilgjengelig for oss i fremtiden. Hvis ikke, blir det som å bygge opp igjen sammenraste hus uten å ha tatt vare på arkitekttegningene.

I Norge er vi heldige som har en god felles standard for hvordan dataleverandørene skal bygge opp arkivsystemer (NOARK). Offentlige virksomheter kan kun innføre journalføringssystemer som bygger på denne. For å kunne regne den elektroniske versjonen av et brev som

FRA CONTAINER TIL BYARKIV: Det eldste arkivdokumentet i Norge befinner seg hos Riksarkivet og er fra 1100-tallet. I Oslo byarkiv er det eldste et privilegiebrev fra kong Fredrik 3. til Foss mølle fra 1651. Dokumentet ble reddet opp fra en container for bare få år tilbake.

originaldokumentet, må kommunens virksomheter få tillatelse fra Byarkivet. For å kunne gå over til elektronisk arkivering som erstatning for papirarkiver er det en rekke krav som må tilfredsstilles. Foreløpig er det bare Byrådslederens avdeling som har fått slik tillatelse, men flere virksomheter kommer snart etter.

Kommunens virksomheter deponerer sine elektroniske journaler og uttrekk fra utvalgte fagsystemer/databaser til Byarkivet. Det er viktig at dette skjer ofte, for dette tvinger virksomhetene til hyppig å gjøre noe aktivt med basene for å sikre bevaring for fremtiden. Dataene som skal bevares legges på et godkjent lagringsmedium for langtidslagring. For tiden er dette CD-R plater. Disse konverteres til nye formater og medier ved jevne mellomrom i Byarkivet, for å sikre at dataene også kan leses i fremtiden.

Når det gjelder bevaring av dokumenter som ikke fanges opp av NOARK-systemene, står utfordringene i kø. Byarkivet jobber kontinuerlig med å forbedre rutinen som skal sikre langtidslagring og tilgjengelighet også til informasjon i fagsystemer, elektroniske kart og foto, og vi er aktive i et landsdekkende samarbeidsprosjekt for IKT-arkivarer, i regi av Landslaget for lokal og privatarkiver.

Skjevheter og sorte hull

Norske statlige og kommunale arkivinstitusjoner har ansvar for å ta hånd om bevaringsverdig dokumentasjon fra både offentlige og private virksomheter. Arkivinstitusjonene har imidlertid først og fremst prioritert de offentlige arkivene, og samarbeidet mellom de private arkivskaperne og arkivinstitusjonene har dermed oftest vært beskjedent. Dette skyldes både mangel på ressurser, kunnskap og bevissthet.

Den bevarte dokumentasjonen i arkivene kommer i hovedsak fra offentlige virksomheter, og gir derfor på mange måter et ufullstendig og skjevt bilde av samfunnet vi lever i. Særlig vil arkiver etter bedrifter, organisasjoner og viktige enkeltpersoner være nødvendige om vi skal kunne vise til en helhetlig dokumentasjon av samfunnet vi lever og levde i.

Arkivmaterialet som norske arkivinstitusjoner forvalter representerer dessuten først og fremst ulike sider ved det norske majoritetssamfunnet. Minoritetene er derimot dårlig representert, ikke minst gjelder det nasjonale mino-

riteter som samer, kvener, skogfinner, sigøynere, romanifolket (tatere/reisende), jøder og innvandrergrepper. Det samme gjelder nyere minoriteter. I mange tilfeller skyldes fraværet at arkivene aldri når arkivinstitusjonene, i andre tilfeller finnes ingen arkiver eller nedskrevet informasjon om de ulike gruppene.

Det er ofte tilfeldigheter og situasjonsbestemte redningsaksjoner som har bidratt til at materiale er blitt tatt vare på. Og det er ikke bare arkivinstitusjonene, men også ulike museer og foreninger som har tatt hånd om både tegningsarkiver, fotosamlinger og tradisjonelle papirarkiver etter bedrifter, organisasjoner eller enkeltpersoner.

Tradisjonelt har museene bevart gjenstander, bibliotekene publikasjoner og arkivene dokumenter. Og tradisjonelt har dokumentene bestått av informasjon på papir. I dag er enkelte av skillene mellom arkiv, bibliotek og museer i ferd med å bli visket ut. Institusjonene har stadig flere beslektede utfordringer

med hensyn til bevaring, utvelging, formidling, digitalisering, gjenfinning og ordning, og skillene mellom hva som er materiell og immateriell kulturarv er mindre tydelige. Dokumenter er ikke lenger ensbetydende med papir, men kan også være lagret som elektroniske filer, lydspor, foto og film. I Kulturmeldingen vektlegges behovet for å sikre en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon gjennom økt vern av privatarkiver.

Gå inn i din tid!

Arkivinstitusjonene mottar vanligvis arkivdokumentene først 25 år etter at de ble skapt. Årsaken er at arkivene som regel oppstår for å fungere som internt minne og informasjonskilde for en arkivskaper. Med alderen blir den interne dokumentasjonsverdien redusert for arkivskaperen, samtidig som den allmenne dokumentasjonsverdien oftest øker.

I museumssektoren har man de siste årene også fokusert på å samle inn og bevare dokumentasjon fra samtiden.

På Maihaugen finnes et eget senter for samtidsdokumentasjon. Norsk Folke-museum og Internasjonalt Kultursenter og Museum (IKM) har de siste årene samarbeidet om dokumentasjonsprosjektet «Norsk i går, i dag, i morgen?» Dette har omfattet tre år med intervjuer og innsamling av bilder, gjenstander og filmopptak, og materialet er lagt ut på egne nettsider.

Byarkivet startet i 2004 opp prosjektet Oslos multikulturelle arkiver. Målet med prosjektet er å sikre en flerkulturell innsamling og formidling ved at et visst antall arkiver fra sentrale innvandrergrepper i Oslo bevares og gjøres tilgjengelig. Mangfoldet av stemmer som utgjør byens hukommelse vil dermed bli rikere.

Også i dagens norske arkivinstitusjoner er man stadig mer opptatt av at samtiden må få en plass i dokumentasjons- og formidlingsarbeidet. Slik kan vi i større grad engasjere både nålevende og fremtidens mennesker. Men hva innebærer egentlig dette?

Bør arkivinstitusjonene gjøre en innsats for å bevare deler av kulturarven som ikke finnes i dagens eksisterende arkiver? Bør vi for eksempel ta mål av oss til å få filmet eller skrevet ned muntlige fortellinger og erindringer i folks hoder? Bør vi initiere at dagens Oslo blir dokumentert med foto og film, slik Oslo kinematografer i sin tid gjorde med sine oslofilmer?

Å velge for fremtiden

Hva som er verdifullt i kulturarvsammenheng vil sjelden være statisk, for en må regne med at det skjer endringer og utvikling i synet på hva kulturarven bør omfatte. Vi kunne lese i fjorårets stortingsinnstilling om Vern av den immaterielle kulturarven: «*All historiefortelling startar med ei utveljing, og dei premissane som styrer utveljingsprosessane er dermed viktige. Innanfor dei ulike institusjonstypene og fagtradisjonane finst ulike former av utvalskriterium. Å velja ut inneber òg å velja bort; ein avgjer kva røyster som skal få sleppa til, og kva røyster som må finna seg i å verta tagale i den historiske songen.*»

Skal vi klare å sikre evig liv for nettopp det materialet fremtidens mennesker etterspør, må vi etterstrebe å gi et

mest mulig dekkende og balansert bilde av norsk samfunnsliv gjennom tidene.

Originaldokumentene hjelper oss å komme nærmere i kontakt med fortiden. Og originaldokumentene fra vår tid gjør det mulig for våre etterkommere å komme i kontakt med oss, til å forstå oss og til å lære av våre feil. Vi får bare håpe at fremtidens generasjoner kommer til å juble mer enn de vil gremme seg over våre valg.

Kilder og litteratur

Arkivloven (1992) og Arkivforskriften (1998)

ABM-meldingen: St.meld. nr. 22 (1999-2000).

Kjelder til kunnskap og oppleving

Kulturmeldingen: St.meld. nr. 48 (2002-2003).

Kulturpolitikk fram mot 2014

Innst.S.nr.29 (2006-2007). Ratifikasjon av

UNESCOs konvensjon av 17. oktober

2003 om vern av den immaterielle

kulturarven

Arbeid med bevaring og kassasjon, Riksarkivet 2006

Ivar Fønnes: Arkivhåndboken, Oslo 2000

Helge Pharo «Vår nære fortid i fare» Aftenposten, 2000

Anne Marit Noraker «Om retten til å bli glemt», Tobias nr 4/97

Dokumentasjonsprosjekt av det flerkulturelle Norge «Norsk i går. I dag. I morgen?»

<http://www.nyenordmenn.no/>

eArkivsamarbeidets nettside: elarkiv.nxc.no

MANGLER I ARKIVENE: Innvandrere i Oslo har inntil nylig vært lite representert i arkivene. De siste årene har imidlertid Byarkivet hatt prosjektet Oslos multikulturelle arkiver for å bote på dette.

Illustrasjonene: Utsnitt av plakaten til teaterstykket *Mordernes natt*, Nordic Black Theatre, 1998.

Kommunen som fotograf

– ti år etter

TEKST Lars Rogstad

I 1996 gjennomførte Oslo byarkiv en kartlegging av fotomateriale i kommunens virksomheter. Kartleggingen resulterte i rapporten «Kommunen som fotograf». Den anslo at det fantes nærmere 130 000 fotografier rundt om i virksomhetene, at de ofte ikke ble ansett som arkivmateriale og at oppbevaringsforholdene var kritikkverdige. Rapporten konkluderte med at betydelige kulturhistoriske

verdier kunne gå tapt hvis ikke tiltak ble satt i verk.

Kravene som stilles til oppbevaring av denne type materiale var bare unntaksvis innfridd. Situasjonen er neppe dramatisk forbedret i dag, men bevisstheten rundt fotografier som dokumentasjons- og informasjonskilde har økt i kommunen, og betydelige mengder er avlevert til Byarkivet. Om-

trent halvparten av virksomhetene som i 1996 oppbevarte større fotosamlinger overlatt sine samlinger til Byarkivet.

Sentralisering og digitalisering

Resultatet av kartleggingsprosjektet ble en storstilt avlevering av fotomateriale til Oslo byarkiv.

Fotosamlingen i Byarkivet er i dag en av landets største og inneholder nå over

FOTOBESVARING: For ti år siden fantes knapt et fotografi i Byarkivet. En kartlegging i 1996 konkluderte med at betydelige kulturhistoriske verdier i kommunens virksomheter sto i fare for å gå tapt. Hvordan står det til med kommunens fotomateriale i dag?

en halv million objekter. Av disse kommer nærmere to hundre tusen bilder fra ulike kommunale virksomheter, og resten fra ulike prosjekter, organisasjoner, bedrifter og privatpersoner. Den største enkeltsamlingen utgjøres av arkivet etter fotograf Wardenær, med ca to hundre tusen portretter.

Materialet i arkivet strekker seg fra 1870-åra og frem til i dag og består

i stor grad av positiver i papirform og lysbilder (dias). En del negativer er også avlevert, hovedsaklig fra de siste tredve åra. Fotoarkivene er registrert og plassert i et eget spesialrom i Byarkivet.

Siden midten av 1990-tallet har Byarkivet digitalisert en god del av materialet, og da særlig den eldste delen. I alt er ca 15 000 bilder digitalisert, og informasjon om det enkelte bildet, så som

*Til venstre: **IDYLL I FROGNERPARKEN**. Ukjent fotograf*

*I midten: **SKOLEFROKOST** på 1950-tallet. Ukjent fotograf*

*Til høyre: **RUSH-TRAFIKKEN** i krysset Konows gate - Kongsveien - Mosseveien, sett fra taket på Oslo hospital. 1962. Foto: Randulf Kure*

OBA/Skolefrokost A/20000/U/001/107

OBA/Byplankontoret A-10002/U/001/003

«Fotosamlingen i Byarkivet er en av landets største og inneholder nå over en halv million objekter.»

arkivskaper, motiv, fotograf og årstall, er også registrert. Ca 7 600 av disse er publisert i Byarkivets søkbare database på internett, og brukerne kan bestille kopier av bildene.

Den største og mest populære enkeltsamlingen består av flyfotoer fra Fjellanger Widerøe. Andre omfattende arkiver er Plan- og bygningsetaten og arkivene etter de ulike trikkeselskapene som var forløpere til Oslo Sporveier. Flere kjente fotografer er representert med mange bilder, for eksempel Erik Næss, A. B. Wilse, Narve Skarpmoen, Worm-Petersen og Peter Scheffer Dahl. Tidsmessig spenner data-basen på nettet fra tidlig 1900-tallet til slutten av 1960-tallet, med en markert topp på 1950-tallet.

Ikke bare Byarkivet

Det finnes flere andre institusjoner som tar i mot, oppbevarer og formidler historiske foto i Oslo.

Oslo Bymuseum har bortimot en million bilder. Deichmanske bibliotek samarbeider med historielagene i Oslo og fem historielag har registrert i alt ca 8 300 bilder i en felles web-løsning. Riksantikvaren, Norsk Folkemuseum og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek har også mange Oslo-bilder.

Disse institusjonene oppbevarer for det meste samlinger fra enkeltpersoner og private fotografer, mens Byarkivets primære oppgave er å ta hånd om de kommunale fotosamlingene.

Hus for hus, gate for gate

Mange av tiltakene som ble foreslått i rapporten fra 1996 er gjennomført.

Det er etablert et sentralt fotomagasin i Oslo kommune som gir optimale oppbevaringsbetingelser for fotografisk materiale. Mange av de sentrale fotosamlingene som ble anbefalt avlevert fra kommunale virksomheter i rapporten, er i dag mottatt hos Byarkivet. Bevisstheten rundt foto som arkivmateriale er økt i kommunens virksomheter gjennom arkivkurs og befaringer.

Hvis du bor i Oslo, er det stor sjanse for at du kan finne veien og kanskje huset du bor i slik det så ut for femti år siden. Store deler av byen er avfotografert i flyfotosamlingen fra Fjellanger Widerøe, som nå er i kommunens eie. Her kan du søke i ca 2 500 flyfoto av Oslo fra perioden 1934 til ca 1975. Du får se Oslo og landkommunen Aker, som byen etter hvert vokste inn i, meter for meter, hus for hus, gate for gate. Disse fotografiene er en interessant inngangsport til en luftig opplevelse over byen før i tida.

Utfordringer framover

Antall foto ute i de kommunale virksomhetene har vist seg å være langt høyere enn de 130 000 som ble antatt i rapporten fra 1996, og fortsatt er det trolig et meget stort antall foto som ikke er avdekket gjennom kartlegging og avleveringer.

Til venstre: **LINJEGYMNASTIKK** på Fortsettelsesskole for piker. 1939. Ukjent fotograf

I midten: **FLYFOTO FRA MANGLERUD.** Manglerudveien, Svartdalsveien, Magnefare, Steinborgveien. 1953. Foto: Widerøes Flyveselskap/ Otto Hansen

Til høyre: **OSEBERGSKIPET** fotografert på Tordenskjolds plass i Pipervika under transport til Bygdøy. 1926. Ukjent fotograf

OBA/Byggedirektøren A-20033/U/004/011

Dagens brukervennlige digitale fotoapparater gjør det lett å ta svært mange bilder knyttet til den løpende saksbehandling (for eksempel i Plan- og bygningsetaten, Byantikvaren og Vann og avløpsetaten), slik at antall kommunale fotografier stadig øker. Dette aktualiserer et behov for en felles arkivløsning for foto som kan benyttes av alle de kommunale etatene i det daglige arbeidet – både for arkivering av nye foto og for gjenfinning av eldre materiale. Byarkivet har ledet et forprosjekt om en slik felles kommunal løsning, og dette forslaget er nå til behandling i byrådsavdelingen.

Irapporten ble det anbefalt å opprette et samarbeidsorgan mellom Oslo Bymuseum, Byantikvaren og Byarkivet, som skulle fungere som et slags råd i fotofaglige spørsmål. Dette er ennå ikke etablert, men Oslo Bymuseum er utpekt som fylkesansvarlig institusjon med oppgave å lede fotobevaringsarbeidet i hovedstaden. Det er per i dag ikke blitt utarbeidet noen samlet strategi for fotobevaring i Oslo og ansvarsfordelingen mellom institusjonene er fortsatt noe uklar. På dette området har man derfor fortsatt en vei å gå.

En av de store utfordringene er å gjøre en større del av samlingene i Byarkivet tilgjengelig på nett. Dette vil kreve en omfattende innsats med digitalisering og registrering.

En annen spennende utfordring er å samle alle Oslobildene fra alle institusjonene i en felles søkeportal, slik

at brukerne slipper å vite om de skal henvende seg til Byarkivet, Bymuseet eller Deichmann for å finne et bestemt bilde. En slik løsning har de laget i Trondheim (www.trondheimsbilder.no), og dette vil bli en svært brukervennlig og viktig inngang til kulturhistoriske fotografier i Oslo.

Kilder og litteratur

«Kommunen som fotograf. Fotomateriale i Oslo kommune». Rapport, Oslo byarkiv, desember 1996

Stine Nerbø: «Portretterte Osloborgere - Fotografen Thorleif Wardenærs arkiv». Tobias 3/2003

«Oslo sett fra lufta - Finn huset ditt!» www.byarkivet.oslo.kommune.no/article73531-961.html

Oslobilder på nett

Oslo byarkiv - http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/nye_sider/foto/

Deichmanske bibliotek - <http://www.deichmanske-bibliotek.oslo.kommune.no/bildebaser/>

Norsk Folkemuseum - <http://www.norskfolkemuseum.no/primusweb/soek.html>

Andre fotoarkiver med Oslobilder – som ikke er på nett

Riksantikvaren

Oslo Bymuseum

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

«Hvis du bor i Oslo, er det stor sjanse for at du kan finne veien og kanskje huset du bor i slik det så ut for femti år siden.»

Å gi et bilde i film – en ki

TEKST Gro Røde

«Hensikten var å gi et bilde i film av byen med dens liv, dens utseende, gatene og trafikken, arbeide og virksomhet, slik at en kunne få en historie i filmbilder. Hensikten var å lage disse filmene som arkivstoff for ettertiden.» Kristoffer Aamot (1952)

Oslo-filmene hadde vært glemt av de fleste i noen tiår da ideen om relansering av filmskatten kom opp, og med økonomiske bevilgninger, godt samarbeid og flinke fagfolk, lot en relansering seg realisere. De såkalte Oslo-filmene består av 160 filmer. Nesten alle er nå digitalisert, og av disse igjen er 51 utgitt på de to DVD-ene *By og gate, buss og trikk* og *By og park – fjord og mark*.

Takket være en bevilgning på 1,5 millioner kroner fra Oslo Kinematografer, er filmene blitt restaurert, digitalisert og tilgjengeliggjort for et bredt publikum. DVD-utgivelsene er et fellesprosjekt mellom Norsk filminstitutt og Oslo byarkiv. Via et nytt digitalt medium når filmene et bredt lag av befolkningen, igjen, og er med å oppfylle selve visjonen bak Oslo-filmene: Å lage filmene som «arkivstoff for ettertiden»!

En mann bak

Denne unike dokumentarfilmproduksjonen ble initiert og finansiert av Oslo Kinematografer i perioden 1947 til 1982. Toppåret var 1953, med produksjon av nitten Oslo-filmer. Fram mot 1955 ble hele 57 filmer produsert! Kinematografene referer selv til perioden fram mot 1955 som «gullalderen». Og det hele

Kristoffer Aamot, direktør i Oslo Kinematografer fra 1934, lot seg inspirere av den danske historikeren Troels-Lunds bøker om dagliglivet i Norden. Han ville lage noe tilsvarende om Norge, på film. Dette ble opptakten til oslofilmene. Foto fra «Oslo Kinematografer gjennom 25 år»

startet med én mann og hans visjon om å «gi et bilde i film»!

«Oslo Kinematografers storløft på kortfilmens område ble først tatt etter krigen, da en begynte å lage byfilm. Kinostyret vedtok at en skulle begynne å oppta en serie filmer etter en plan som ble lagt fram av direktøren.» Sitatet er hentet fra *Oslo Kinematografer gjennom 25 år*, som ble utgitt i 1950. Direktøren het Kristoffer Aamot (1889 – 1955), og betegnes i Biografisk leksikon som: «den mest betydningsfulle kinopolitiker i Norge i mellom- og etterkrigstiden». Andre steder karakteriseres han både som «Bulldozeren fra Sagene», og som «en sosialdemokratisk Napoleon». Ordruben sier nok at vi har med en markant personlighet å gjøre, en som visste å si ifra, og en som gjennomførte sine prosjekter!

Så var det nettopp dette å gløde, å ville, å ha en idé – og en visjon, som lå til grunn da Kristoffer Aamot, direktøren, la fram en plan for Kinostyret om å begynne å produsere film. Som sagt, så gjort. Noen år seinere, i 1952, skrev Aamot en orientering til ordføreren i Oslo om hensikten med filmene: *«Hensikten var å gi et bilde i film av byen med dens liv, dens utseende, gatene og trafikken, arbeide og virksomhet, slik at en kunne få en historie i filmbilder. Hensikten var å lage disse filmene som arkivstoff for ettertiden.»*

Rullende tidsmaskiner

Aamot hadde glødet for kortfilm- og dokumentarfilmproduksjon siden

Indirektørs store plan

1930-tallet. Blant annet ivret han for å få film inn i skolen. Film var det nye i tiden og ble ansett som det mest moderne opplysningsvirkemiddel overfor befolkningen generelt. Det som utviklet seg til et helt kortfilmprosjekt, var opprinnelig en idé om å lage én helaftens film om Oslo. I stedet ble det mange kortfilmer som ble vist som forfilmer på byens kinoer.

Oslo-filmene er i dag rullende tidsmaskiner som tar oss tilbake i nær historie. De syder av etterkrigstidas optimisme. De bærer i seg holdninger som «Vi bygger landet!» og «Vekst og velstand!» Filmene dokumenterer framveksten av det moderne bysamfunn, gir oss innblikk i datidens tanker og holdninger, enten filmene skal presentere, reklamere eller utforske ulike sider ved byen Oslo. Titlene har stort spenn i seg, fra kort og godt å hete: *Vann og kloakk* og *Viking – Oslos eget hotell*, via den opplysende eller moraliserende: *Fra lek til hærverk* eller *Se deg for*, til de mer sjeldne poetiske titlene som: *Det gror mellom steinene* eller *God vakt, søster!*

I Byarkivet står det meter på meter med arkivmateriale vedrørende Oslo-filmene. Materialet er nesten ikke brukt, og slett ikke forsket i. Her ligger spennende, uskreven filmhistorie. Hver film har sin mappe. Manuskriptene ligger der. Brev og notater som dokumenterer hvor detaljert Aamot gikk inn i filmproduksjonene. Han visste hva han involverte seg i, han kunne faget i og med at han selv registrerte tre av filmene: *Vi bygger*

et rådhus i Vika fra 1951, *Akerselva* – med filmkamera fra Puttmyrene til Nyland fra 1953 og *Fiskerlivets farer* fra 1954, som var en kopi av den tapte filmoriginalen fra 1908. (Fiskerlivets farer fra 1908 regnes som Norges første spillefilm). For øvrig gav Aamot utfordringen med kortfilmproduksjonen til mange unge og lovende regissører. En blant dem, Erik Løchen, sa i et intervju fra 1980: «Vi fikk trening i å fortelle noe innenfor en ramme på 10 minutter (...) Hvert bilde måtte bety noe, både i konsentrasjon og fordypning av oppgavene, som jeg tror vi har hatt nytte av siden i filmspråklig forstand.»

Aamot fikk rett! Han hadde sagt: «Jeg behøver ikke vise filmene dere lager nå, de vil bli interessante om 25 år – bare vent.» Arven fra hans prosjekt er i dag høyst levende. Interessen for filmene har vært enorm. Det er tydelig at relanseringen skjedde på rett tidspunkt: 1950- og 1960-tallet er populært! Det gjenstår nå å se om en tredje DVD skal komme ut med filmer som dekker 1970-tallet.

Kilder og litteratur

Arkiv etter Kinematografene, A-20093/U
Oslo Kinematografer gjennom 25 år. 1. januar
1926 - 1951. Oslo 1950

Oslo kinematografer 40 år. Oslo 1965
Myhre-Hansen, Ole: «Oslofilmen». Tobias 3/2003
Iversen, Gunnar: «Velkommen til Oslo».

Infoheftet til DVD-en: By og park, fjord
og mark

FAKTA OM OSLO-FILMENE

I 1946 begynte Oslo kinematografer å ta opp Oslo-filmer, det vil si dokumentarfilmer som kunne gi et bilde av Oslos natur, kultur, næringsliv og kommunale virksomhet. Fra 1946 til 1982 produserte Oslo kinematografer 160 Oslo-filmer.

Blant filmskaperne som filmet Oslo var i tillegg til Kristoffer Aamot: Erik Borge, Edith Carlmar, Jan Erik Düring, Walter Fyrst, Ulf Greber, Erik Løchen, Sigval Martmann-Moe, Ulf Balle Røyem, Ragnar Sørensen, Tore Breda Thoresen, Ivo Caprino, Pål Bang-Hansen, Espen Thorstenson, Anja Breien, Arnjot Berg, Oddvar Bull Tuhus og Erik Solbakken.

Filmene ble vist på kinematografene i normalutgave, og de ble nedkopiert til 16 mm og brukt i skolene og til foredrag. Negativet ble omhyggelig arkivert slik at ettertiden skulle få et inntrykk av hvordan livet levdes i Oslo i etterkrigsårene.

RESTAURERING

Norsk filminstitutt har gjennom flere år restaurert mange av Oslo-filmene. Dette er et utfordrende og tidkrevende stykke arbeid. I årenes løp har filmmaterialet gjerne blitt så ødelagt at det vanskelig lar seg gjengi som det en gang var. Gamle filmkopier er slitte og ødelagt. Den gamle selvdestruktive, nitratbaserte filmen, som var i bruk opp til ca 1950, er i dårlig forfatning. Fargefilmen har falmet og fått det velkjente rødskjæret over seg, mens originalnegativene kanskje ikke er til å oppspore. Alt dette er faktorer som spiller inn i arbeidet med å gjenskape filmhistorien.

Spør etter oss

Utstilling om innvandrere i Oslo

Innvandrerorganisasjoner og flerkulturelle miljøer har satt sine spor i byens hukommelse. Oslo byarkiv har laget en utstilling og et 64-siders hefte som gir et spennende innblikk i livet i og rundt innvandrerorganisasjoner. Utgangspunktet er deres egne arkiver og fortellinger. Oslo er Norges

største innvandrerby. I 2007 har hver femte osloinnbygger multikulturell bakgrunn. Inntil nylig var det lite synlig i arkivene våre. Fremmedarbeiderforeningen, Pakistan Workers Welfare Union, Nordic Black Theatre, Kampen kolonial, Ruth Reese og mange andre, alle har de satt spor etter seg som nå

Foto: **TYRKISK FAMILIE** i stua i Grüners gate 13. Oslo byfornyelse hadde kjøpt gården fra Selskapet for innvandrerboliger. Foto: Åsmund Lindal, 1981. Lindals fotografiske dokumentasjon av bo og levetilstand i Oslo i 1981-82, vil bli deponert i Oslo byarkiv i løpet av 2007.

UTSTILLING 25. mai til 26. juni. IKM Internasjonalt Kultursenter og Museum, Tøyenbekken 5, Grønland.

MINIKONSERT på utstillingen 11. juni kl 19.00: Kristin Asbjørnsen og Tord Gustavsen: gospels og spirituals i «Ruth Reeses ånd»

er vel bevart i Byarkivet. Det handler om å bli del av den kollektive hukommelsen og samfunnets historie. Arkivinstitusjonene skal være demokratiske institusjoner som alle har rett til å bruke og finne relevant informasjon i. Nå håper vi å kunne bygge opp under en identitetsfølelse og legge til rette

for kulturmøter mellom majoritets- og minoritetsbefolkning i Oslo. I «Spor etter oss» viser vi et utvalg av de kildene vi har samlet inn i perioden 2004-2007. På våre nettsider kan du lese mer om prosjektet.

B

Returadresse:
Oslo byarkiv
Maridalsveien 3
0178 Oslo

Oslo kommune
Kultur- og idrettsetaten
Byarkivet